



# Vaertlinck *contact*

---

Tijdschrift van de genealogische en heemkundige kring Vaertlinck vzw - Willebroek





**Vaertlinck** *contact*

---

Abonnement: 20 euro door storting op ondervermeld rekeningnummer

ISSN 1782-2785

Koninklijke Bibliotheek van België - Wettelijk depot nr. D/2011/12484/5

#### **Secretariaat**

Vaertlinck vzw | p.a. René Pattyn | Molenweg 24 | B-2830 Willebroek

#### **Contact**

tel. GSM 0477 266 537 | [rene.pattyn@telenet.be](mailto:rene.pattyn@telenet.be) | [www.vaertlinck.be](http://www.vaertlinck.be)

#### **Praktische gegevens**

Ondernemingsnummer 0881.351.205

IBAN BE94 7512 0635 5214 | BIC AXABBE22

Erkende culturele vereniging Willebroek: culw083

*De vereniging staat los van alle filosofische en ideologische strekkingen*

#### **Bestuursleden**

Annie Van Dessel (Voorzitter)

Jan Peeters (Ondervoorzitter)

Gust Van Auwenis (Ere-voorzitter)

René Pattyn (Secretaris)

Guido Van Humbeek (Peningmeester)

Leon Bernaerts

Natalie Geuens

Rik Van der kriecken

**Vaertlinck vzw is lid van**



# Colofon



## Op de cover

Foto Gevel en Burelen Ets De Naeyer 1960 ter gelegenheid van het 100 jarig bestaan van de firma.

## Editie

Jaargang 18 | nr. 1 | januari-februari-maart 2023

## Werkten mee aan dit nummer

Jan Van Asbroeck  
Leon Bernaerts  
Ward Goossens  
René Pattyn  
Fons De Bondt  
Jan Peeters  
Alfons Verbeeck  
Robert Gils  
Annie Van Dessel  
Feutrinneke

## Vormgeving

Natalie Geuens

## Eindredactie

Annie Van Dessel  
René Pattyn

## Verantwoordelijke uitgever

Annie Van Dessel  
Voorzitter  
Tisseltsesteenweg 92  
B-2830 Willebroek

## Redactieadres

Molenweg 24  
B-2830 Willebroek  
info@vaertlinck.be  
www.vaertlinck.be

ISSN 1782-2785

Koninklijke Bibliotheek van België - Wettelijk depot nr. D/2011/12484/5

*Alle rechten voorbehouden. Het overnemen van teksten of beeldmateriaal kan slechts gebeuren mits schriftelijke toelating van de auteur en vermelding van het tijdschrift Vaertlinck Contact, jaargang en nummer. Elke auteur is individueel verantwoordelijk voor de inhoud van zijn of haar artikel.*

# Voorwoord

Een warme groet en dank aan onze abonnees en sponsors, fantastisch dat jullie weer deel uitmaken van onze ijverige vereniging!

Het waren drukke tijden, zo aan het begin van het nieuwe jaar. Administratie rond abonnementen en sponsoring in orde brengen, artikels afwerken en/of schrijven - ideeën en materiaal genoeg maar met minder mankracht dan voordien. (sic)

Van de burelen papierfabriek De Naeyer proberen te redden wat er nog te redden valt voordat alles verdwijnt of vernietigd wordt. Dat was de hoofdbrok.

U kon de artikels lezen in Gazet van Antwerpen, Het Laatste Nieuws en PubliNieuws.

Ondertussen werd recent (na de gemeenteraad van 28 februari), het prachtige glasraam geblindeerd" (vaststelling 2 maart '23).

Tenminste, wij hopen dat het glasraam niet verdween.

Ook de viering van Blaasveld 900/700 jaar heeft onze volle aandacht en inzet... 10 september zal er vlug zijn.

Wie ideeën heeft en graag een handje toesteeft is van harte welkom elke 2<sup>de</sup> en 4<sup>de</sup> zaterdag tussen 9u en 12u in ons lokaal... doen!

Ondertussen tracht iedereen naar een beetje warmte en een stralend zonnetje.



Veel leesgenot en een fantastische lente gewenst!

*De redactie*

# Inhoud

De overstroming van februari 1953	2
Priester Anthonis Franciscus R. en WO I	5
Hoe België overleefde (9)	10
Fort Sint-Margriet op de Rupel	14
Het kronkelende parcours van Franciscus...(2)	19
Oproep	24
Borggravenbroeck	27
Nieuwe bezienswaardigheid Site De Naeyer	31
Bezorgd, teleurgesteld en kwaad	31
Le Blus, niet zomaar een naam in Willebroek	33
Ere- en steunende leden	37
Advertenties	38

# De overstroming van februari 1953 te Klein-Willebroek

Eind januari werden grote delen van Zeeland, Zuid Holland en Vlaanderen verzwoegen door dijkdoorbraken. Een orkaan met windsnelheden van 180 km/uur teisterde de Schotse kusten. Eenendertig koopvaardijsschepen en talrijke vissersboten raakten in nood of zonken.

De stormwaarschuwingen die vanaf vrijdag verspreid werden, spraken van zware storm en gevaarlijk hoog water. In de nacht van zaterdag op zondag volgde een springvloed, met golven van 6 m hoogte. Door de noordwesterstorm werd het water naar het smallere gedeelte van het zuidelijk Noordzeegebied gevoerd.



Kort na middernacht, op 1 februari, ongeveer 5 uur voor hoog water, vloeide er al water over de dijken. Twee uur later vonden de eerste dijkbreuken plaats. Overal werden er bressen geslagen. Wie nog weg kon vluchtte, anderen werden door het water meegesleurd en verdronken.

In Nederland stierven 1 836 mensen en werden er 72 000 geëvacueerd. 47 000 stuks vee kwamen om. 3 000 woningen werden volledig verwoest en 43 000 woningen liepen schade op.

In Vlaanderen verdronken 26 personen. Grote schade werd aangericht aan de kust, waar de dijken bezweken onder het geweld van water en wind. In het binnenland waren er vooral dijkdoorbraken in de Schelde- en de Rupelstreek.

Lillo, Berendrecht, Zandvliet, Zwijndrecht, Melsele, Kallo, Steendorp, Vlassenbroek, Wintam, Bornem, Hingene en Eikevliet liepen onder water. De bres in Wintam werd tot 75 m uitgespoeld, waardoor vele huizen tot 2 m onder water kwamen te staan. Meer dan 500 gezinnen werden geëvacueerd.

Op vrijdag 10 april werd uiteindelijk de laatste en grootste bres gedicht. (Het ministerie had een premie uitgelooft van 100 000 frank indien de bres voor Pasen 5 april zou gesloten zijn.)

In Nederland werd reeds in 1953 de Deltacommissie geïnstalleerd en in 1997 werden de werken beëindigd, met het afwerken van de stormstuw op de Oosterschelde.

In Vlaanderen werd maar eerst ingegrepen na de storm van 3 januari 1976 die Ruisbroek (prov. Antwerpen) deed onderlopen. Na deze ramp begon men met de uitvoering van het Sigmoplan (dijkverhoging, potpolders, enz.).

### **Klein-Willebroek, zondagnacht 1 februari zware stormwind.**

Door de hoge waterstand werden de dijken en de scheepswerven, langs de twee zijden van het sas overspoeld en zocht het water zich een weg langs de Volksstraat naar het lager gelegen deel van het dorp. De wegbedekking (kasseien) werden volledig weggespoeld.



Intussen werd langs de Rupelbressen de waterstand van de vaart verhoogd en begon ze op verschillende plaatsen over te lopen. Voor de Schoolstraat werd de wegbedekking en de ondergrond weggespoeld tot op een diepte van twee meter. Rond 7 uur stonden alle huizen van de School- en de Volksstraat en ook een groot gedeelte van de Antwerpsesteenweg onder water. Ook de Oostvaarddijk werd niet gespaard. Vele huizen en interieurs werden beschadigd door doorstromend

water. Langs de Heindonkstraat en ook langs het veld voor de laatste huizen werden diepe grachten uitgeschuurd door het stromende water, dat zich een weg zocht naar de lager gelegen geul. De westzijde van het dorp werd wel het ergste getroffen en bleef verschillende dagen onder water. Ook de gebouwen van de Schippersschool werden getroffen. Hier moesten een 150 internaat leerlingen geëvacueerd worden. Kinderen die niet opgehaald konden worden door hun ouders, werden voor enige tijd ondergebracht bij niet getroffen families.



Zware pompen werden later aangevoerd om het water weg te pompen, waarna men kon beginnen met het registreren en het herstellen van de aangerichte schade.

De grote overstroming van 1953, nu 70 jaar geleden, trof ook Klein-Willebroek.

Hieronder een lijst van inwoners die schade opliepen

Klein-Willebroek – Bewoners verschillende dagen onder water:

Wed. Vercammen	Schoolstraat 1	Volledig
Van Hove Jozef	Schoolstraat 3	"
Van Heck Florent	Schoolstraat 11	"
Van Heck Jean	Schoolstraat 21	"
Wed. De Can	Schoolstraat 28	"
Verschaeren Louis	Schoolstraat 26	"
Sleebus	Schoolstraat 36	"
Lauwers Louis	Schoolstraat 20	"
Verlinden Adolf	Schoolstraat 18	"
De Groodt Frans	Schoolstraat 16	"
Defraing Victor	Schoolstraat 16	"
Aerts Constant	Volkstraat 75	"
De Decker August	Volkstraat 71	"
Schoeters Bernard	Volkstraat 61	"
Verlinden Jules	Volkstraat 59	Kelder-stallen
Pastorij	Volkstraat 57	"
Vanhove Isidoor	Volkstraat 49	Volledig
Pauwels August	Volkstraat 47	"
De Mayer Henri	Volkstraat	"
Van Loon Leon	Volkstraat 45	"
Van Breedam Karel	Volkstraat 37	"
Hoffenboom Louis	Volkstraat 11	"
Wed. Braem	Volkstraat	"
Willaert Pieter	Volkstraat 24	"
Mampaey Jozef	Volkstraat 26	"
Weduwe Willaert Jan	Volkstraat 28	"
Van Hooimissen Filemon	Volkstraat 36	"
De Pooter Jozef	Volkstraat 42	"
Wed. Van Rentergem	Antwerpse steenweg 19	" plus kamers
Dupré Jean	Antwerpse steenweg 23	"
Sas Arthur	Antwerpse steenweg 25	"
De Weerd Emerence	Antwerpse steenweg 29	"
De Rouck Victor	Westvaardijk 21	"
Van Everbroeck Const.	Westvaardijk 13	"
Scheltjens Alex	Westvaardijk 12	"
Zusters	Westvaardijk 11	"
Wagemans Jozef	Westvaardijk 10	"
Stalpaert eugene	Westvaardijk 9	"
Sleebus Jozef	Westvaardijk 8	"
Verbruggen Willem	Westvaardijk 7	"
Van Trier Frans	Westvaardijk 6	"
Moeremans Karel	Sasplein 15	Magazijn
Firma Ooms	Oostvaardijk 1	Werhuizen-werf
Henrard Maurice	Oostvaardijk 12	Kelder-stallen
Cool Medard	Oostvaardijk 13	"
Wed. De Backer	Oostvaardijk 17	Kelder-werkhuis
Smets Jozef	Oostvaardijk 18	Kelder
Bruyndonckx Charel	Oostvaardijk 20	Volledig
Verrept Edmond	Oostvaardijk 21	"
De Decker Frans	Oostvaardijk 22	Kelder
Sas Paul	Oostvaardijk 26	"
Mees Desire	Oostvaardijk 27	"
Wed. Colliers en Gregoir Gust	Oostvaardijk 28	Volledig
Merten Jan	Oostvaardijk 30	Kelder
Valcke Noel	Oostvaardijk 33	"
De Mol Saturnus	Oostvaardijk 34	"
Verschuere Jaak	Oostvaardijk 35	"
De Commer Albert	Rupelkaai	Volledig
Peys August	Heindonkstraat 15	"

Jan Van Asbroeck

Foto's: Uit het archief van Jan Van Asbroeck.

# Priester Anthonis Franciscus Rumoldus en Wereldoorlog I in Blaesvelt

Pastoor Anthonis was een groot mens, maar klein van gestalte en daarom noemde men hem "Antoniske".

Hij was een lieve en meevoelende herder voor zijn parochiale schapen.

"Antoniske" was ook een man die zijn "job" met plezier en met een hoog percentage uitvoerde.

Zoals blijkt uit zijn uitgebreide verslagen, hield hij alles "in de gaten" en ontglipte hem maar weinige gebeurtenissen!

*Op zijn overlijdensprentje:*

Bid voor de ziel van Zaliger den Zeer Eerwaarden Heer Franciscus Rumoldus Anthonis – Pastoor van Blaesvelt.

Geboren te Mechelen den 10 Januari 1857

Priester gewijd te Mechelen den 3 Juni 1882

Leraar aan 't Sint Gommarus College te Lier den 6 September 1882

Bestuurder van 't O.L.V. gesticht te Vilvoorde den 21 April 1898

Pastoor te Blaesvelt den 20 Februari 1903

(Plechtige inhaling op 26 Februari 1903.)

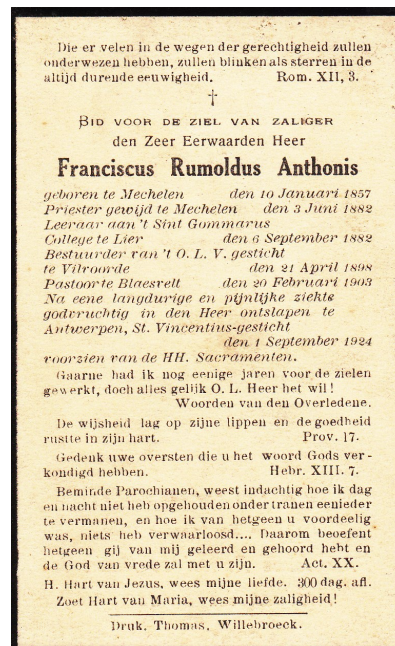
Na een langdurige en pijnlijke ziekte godvruchtig in den Heer ontslapen te Antwerpen, St. Vincentius-gesticht den 1 September 1924.

Voorzien van de H.H. Sacramenten.

Zoon van Louis Anthonis en Catharina Louisa Verhaeghen.

Garne had ik nog eenige jaren voor de zielen gewerkt, doch alles gelijk O.L. Heer het wil!

Woorden van den Overledene.



***Uitgebreid verslag over den toestand der parochie Blaesvelt, gedurende de jaren 1914-18 door het bisdom gevraagd.***

***(Fr. R. Anthonis, pastoor van Blaesvelt.)***

Blaesvelt, gelegen in de provincie Antwerpen, arrondissement Mechelen (Kanton Zuid), dekenij Boom, was voor den oorlog een schoon, lief dorpje, van omtrent de 2.000 zielen, palende aan Willebroek, niet verre (7 minuten) van de groote vaart van Brussel, en het fort van Breendonck (20 minuten).

Er bestonden 403 woningen, waaronder drij kastelen, dit van Mr. De Wargny (Bel-air)<sup>1</sup>, van de familie Lefèbvre (Den Berg)<sup>2</sup>, en dit van Mad. Moyersoens<sup>3</sup> van Aalst, genaamd in de geschiedenis "Het Kasteel van Blaesvelt". Buiten de landbouwers en eenige wel ingezetene burgers, bevatte de bevolking

een groot aantal werklieden, werkzaam grootendeels in de fabrieken van Willebroeck, en elders. Wanneer de oorlog verklaard was, den 4 Augusti 1914, verlieten eenige der bijzonderste ingezetenen het dorp, en vluchtten naar 't Noorden. Weldra werden er militaire verdedigingswerken gemaakt, in de kom van 't dorp. Blaesvelt werd als Bruggenhoofd ingesteld, daarvoor werden er door de "Genie Belge" 129 huizen afgeslecht of in brand gestoken, waaronder de pastorie, het Gemeentehuis. De kerk werd voor 't oogenblik gespaard, zij werd omringd van pinnendraad, het sacristij gebaricadeerd, bijna gansch het kerkhof werd ook bespannen met pinnendraad, zoodanig dat het, buiten een klein deel, onbruikbaar geworden was, en men veel moeite had bij de begrafenissen. Over de kerk, in en bij het kasteel van Mr. Ridder de Wargny, werden er loopgraven gemaakt, en in de hovingen van pastorie en gemeentehuis en anderen werd er ook pinnendraad gespannen en "mijnen" gelegd. Al de boomen en beplantingen werden uitgedaan en vernield. Het was ellendig om zien! De kerktoren diende tot "observatiepost" en was verbonden met telephonische draden met posten te Rumpst en elders.

De inwoners der geslachte huizen namen meestendeels hunnen intrek bij andere inwoners, sommigen verlieten de gemeente. Het huis der zusters "Dochters van Maria" van Willebroeck, deze waren naar het moederhuis gegaan, werd tijdelijk de pastorie, en is het nog tot hedendaags. De bijzonderste kunstschaten en voorwerpen der kerk werden in veiligheid gebracht of verstoken. De Belgische Krijgsoverheid was goed gesteld te onzen opzichte, de soldaten in 't algemeen ook; nochtans zijn er geweest die nog al veel plunderden in de pastorie, alsook in de kerk. Keersen en bougies namen ze om 's nachts licht te maken. In de eerste weken van den oorlog was de burgerlijke bevolking begeesterd en vol hoop; ook zag men het volk met stroomen de kerkelijke diensten bijwonen, dagelijks woonde het in groot getal de H. Mis bij; men naderde in zeer groot getal ter H. Tafel, en 's avonds was de kerk te klein voor 't bidden van 't Rozenhoedje, om alzoo de bescherming van 't H. Hert van Jezus en onze goede Moeder Maria te bekomen. Dit duurde tot dat het Belgisch leger in het dorp aankwam en verdedigingswerken rond de kerk begonnen, dan werd het onmogelijk 's avonds nog in de kerk te komen. Den 28 Augusti, zondag, ontstond er een "paniek"; de vijand was dicht bij het dorp genaderd. Iedereen vluchtte. Ik was bijna alleen om de hoogmis te doen: geen koster meer, geen zangers; ik las dan in tegenwoordigheid van een twintigtal menschen de H. Mis. Ik ook moest het dorp verlaten, op bevel der krijgsoversten. Dien dag is het dat de Belgische soldaten veel plunderden (wijnen enz.) in de leegstaande pastorie. Gelukkig de vijand naderde niet verder en alles bleef redelijk stil tot den 29 Sept. Intusschentijd werden de verdedigingswerken voortgezet en de huizen afgebrand. Dien dag was de vijand reeds dicht bij het dorp genaderd. In de voormiddag werd er reeds hevig gevochten, nabij de statie van Blaesvelt<sup>4</sup>. Iedereen moest op bevel van de gemeenteoverheid vluchten. Wij (ik, Mr. Onderpastoor, de E.H. Pastoor van Heffen, met zijnen onderpastoor, de E.H. Pastoor van Battel, die 's avonds daarvoor op 28 gevlucht waren en bij ons hunnen intrek hadden genomen) wij verlieten dan rond 11 u. het dorp, wanneer men reeds gekwetste soldaten in de tijdelijke pastorie aanbracht. Te 1 ½ u. zat de vijand reeds in 't Kasteel Den Berg" van de familie Lefèbvre, het welk kort daarop door de Belgische artillerie in brand geschoten werd. Rond de Statie en het Kasteel van de familie Moyersoens, van Aalst, werd er nog al hevig gevochten; verscheidenen soldaten vielen er die later naar het kerkhof van Blaesvelt of Thisselt overgebracht werden, of door de familie weggehaald. Twee Belgen maar die gekend zijn vielen en werden later op ons kerkhof begraven. De vijand beschoot gedurig het dorp, de Belgen beantwoordden van uit de loopgraven en van het fort van Breendonck, zelfs van over Boom. Den 30 Sept. brak aan: twee levendige aanvallen op het bruggenhoofd van Blaesvelt werden door het vuur der Belgen gebroken, en de duitschen werden teruggedreven met groote verliezen tot aan hun uitgangspunt. Gedurende den aan en inval van den vijand, werden 54 woningen in brand gestoken of geschoten, en gansch vernield; 80 andere woningen werden erg beschadigd, waaronder het huis der zusters, de daar neven staande bewaarscholen en 't patronaat der jongelingen. De kerk werd ingsgeelijks zwaar getroffen: 8 bommen ten minste kwamen er op neer; de toren werd afgeschoten; de hooke koor met hare schoone geschilderde ramen vernietigd, het orgel, het gestoelte grootendeels verbrijzeld, de kruisweg erg beschadigd of liever vernield, alsook twee schilderijen doorschoten; de beelden der heiligen bleven gespaard wel wat beschadigd; alleenlijk het H. Kruis, dat uitgesteld stond, was neergeworpen, had een hand afgerukt, en een stuk schrapnel in den linkerarm ontvangen. De kerk was onbruikbaar geworden, de kerkelijke diensten konden er niet meer geschieden. Welk een ellendige toestand! Wanneer de vijand het dorp hadden bemachtigd, plunderden zij de huizen uit, en staken nog verscheidene woningen in brand.

<sup>1</sup> Mr. De Wargny (Bel-air) = Emmanuel Alexandre Gérard, Ridder de Wargny, ° Mechelen 2 juni 1894; † Etterbeek 9 april 1955, gehuwd te Brussel in 1921, waarna Bel-air in handen kwam van de familie Van den Bogaert. Hij was de zoon van August Marcel Corneille Paul, Ridder de Wargny (°1855; † 1914). Zij waren verwant aan de burgemeestersfamilie Lefèbvre.

<sup>2</sup> Familie Lefèbvre (Den Berg) = Burgemeestersfamilie in Blaesvelt van 1830 tot 1958.

<sup>3</sup> Mad. Moyersoens van Aalst (het kasteel van Blaesvelt) = Wed. Jan Moeyersoms- Van den Hende.

<sup>4</sup> Statie van Blaesvelt = station Tisselt-Blaesvelt (grondgebied Heffen).



Op de deur der bewaarschool, stond bij onzen terugkeer, nog geschreven: "alles stelen in de school". Twee personen, man en vrouw, die uit Leest over Blaesvelt vluchten werden over het kasteel "Den Berg" doodgeschoten. Twee jaar later werden ze ontgraafd door Juf. Orianne van Londerzeel, en op het kerkhof te Blaesvelt begraven. Bij onze terugkomst op den 23 October 1914, vonden wij alles in der erbermertigsten staat: geen kerk, geen woning voor ons. Ik verbleef, te zamen met de Zusters, een jaar in de boerderij van de kinderen Van Assche<sup>5</sup>. Het patronaat, dat gelukkiglijk bespaard was gebleven, werd hersteld en in kapel of tijdelijke kerk herschapen, daar is het dat de goddelijke diensten sedert dien geschieden, omdat wij aan de kerk geen hand door de duitsche overheid, uit hoofde der verschansingen in de verdedingswerken, mochten aansteken, alhoewel wij de toelating er van door den duitschen gouverneur van Antwerpen bekomen hadden; niets te doen: de kreischef van Mechelen "von Frankenberg" wilde niet. Gedurende de bezetting vroegen wij het huis der zusters te mogen herstellen; na een jaar wachten, kregen wij eindelijk de toelating, en wij betrokken, te zamen met de zusters, deze woning in de maand November 1915. Daar wij aan de kerk niets mochten doen, verviel zij nog meer, zoodanig dat zij nu met veel grootere kosten zal kunnen hersteld worden, of misschien wel gedeeltelijk zal moeten afgebroken worden. Nochtans de bijzonderste meubelen, zoals biechtstoelen, beelden, schilderijen werden overgebracht naar de tijdelijke kapel, die nu van binnen meer het uitzicht heeft van een kerkje.

Het kapelleken van O.L.V. van 14 Bunders, het welk gedurende verschillende maanden onder water had gestaan, daar de Belgische Genie van af den Rupel tot Blaesvelt alles onder water had gezet, had ook veel geleden, maar werd zoo goed mogelijk hersteld. De Goddelijke diensten worden in de kapel gedaan, zoo als vroeger in de kerk, maar een 3<sup>e</sup> mis wordt 's Zondags gedaan, omdat het lokaal te klein is. Wij deden de kruisprocessiën en die van Hoogweerdig, zonder toelating, gedurende de jaren 15 en 16. Wanneer wij de processie van Hoogweerdig in 16 gedaan hadden, kreeg ik des anderdags de duitsche gendarmen thuis, viermaal boden zij zich aan, maar telkens was ik afwezig op bezoek der zieken. Het overige der orgel werd weggehaald door Mr. Stevens, orgelmaker te Duffel, op dat men de pijpen niet zou kunnen stelen. Kelken, remonstrantie, kerkgewaad, kandelaars werden in veiligheid gebracht in 't klooster der Zusters te Willebroeck, door het toedoen van de E. E. Heeren Onderpastoor van Lebbecke en Heffen, bij hunne terugkomst rond half October, wanneer de vijand het dorp had verlaten.

De E.H. Onderpastoor Daniëls<sup>6</sup> zegde hun, wanneer zij den 3<sup>e</sup> keer kwamen, dat zij geene plechtige processie gedaan hadden, maar alleenlijk een boetprocessie, en dat dit niet aangekondigd was geweest, als verboden. 's Zaterdag gingen zij den secretaris der Gemeente, Louis Van Baelen<sup>7</sup>, vinden, en zegden hem dat hij ons moest laten weten, dat wij in 't vervolg toelating moesten vragen, wilden wij nog in processie uitgaan. Dit deed ik niet. Jesus vraagt geene toelating aan menschen. Wij besloten dan niet meer buiten te gaan; nochtans hebben wij alle jaren de beide processiën gedaan op de speelplaats der bewaarschool. Veel volk vergezelde en volgde het H. Sacrament, en men bad en zong met meer godsvrucht nog dan naar gewoonte. De brieven van onzen doorluchtigen Kardinaal Mercier werden altijd voorgelezen, eens; (die van Kerstmis) werd die brief opgeëischt door den vijand, maar reeds den helft was er van gelezen, en het overige vertolkt ik daags daarna, zoo goed ik kon. Wanneer de duitschen die brief kwamen afeischen, was het nog erger als of men een booswicht kwam aanhouden: een officier met een soldaat binnen (bij Van Assche), en nog drij duitsche soldaten buiten; na veel pramen en tegenspraak, stemde ik eindelijk toe en gaf hun gedwongen den brief af.

De Bedevaart naar Scherpenheuvel heeft altijd plaatsgehad. E.H. Onderpastoor Daniëls zegde hun alleenlijk dat zij zulken dag te voet naar Scherpenheuvel gingen, met zoovele bedevaarders; telkens werd het hun toegestaan. Gedurende de bezettingsjaren werden de goddelijke diensten in 't algemeen goed bijgewoond; men naderde ook in groot getal tot de H.H. Sacramenten. In 1913 waren er 16.306 communiën geweest; in 1914: 14.637; in 15: 18.760; in 16: 20.025; in 17: 17.215; in 18: 17.715. De plechtige communie der kinderen had telkenjaren plaats op Passiezondag. In 1913 waren er 65 plechtige communicanten; in 14: 66; in 15: 52; in 16: 46; in 17: 55; in 18: 42.

Wekelijks werd er een mis gezongen ter ere van O.L.V. van Vrede en een voor de gesneuvelde soldaten, van af 14 tot heden toe. Bij het overlijden van een onzer soldaten geschiedt er een buitengewo-

<sup>5</sup> Kinderen Van Assche (boerderij) = Jan en Francisca Van Asch, Mechelsesteenweg, overkant van het klooster.

<sup>6</sup> E.H. Onderpastoor Daniëls = Hendrik Daniels, geboren te Schilde, onderpastoor te Blaesvelt van 1912 tot 1920.

<sup>7</sup> Louis Van Baelen, gemeentesecretaris = Pieter Lodewijk (Louis) Van Baelen, ° Blaesvelt 23.10.1861; † Blaesvelt 09.03.1948. Gemeentesecretaris van 14.07.1901 tot 29.03.1932. Gehuwd te Blaesveld 02.06.1920 met Maria Rosalia (Marie) Doms, ° Blaesvelt 31.01.1876, dochter van "den ouden Batsj".

ne dienst: het baar bedekt met het Belgisch Vlag. In 't algemeen gesproken is de openbare zedelijkheid goed gebleven; hier en daar maar een geval, die met de Duitschen aan hielden, en die werden nog met den vinger gewezen.

De gemeente en vrije scholen herbegonnen in de maand maart 1915, wanneer de lokalen vrij en hersteld waren, want zij waren door het bombardement nog al erg beschadigd geweest, en hadden ook inwoners zonder woonst geherbergd. De vrije bewaarscholen herbegonnen maar in 1917, daar de lokalen ingenomen waren geweest door inwoners van 't dorp, zonder woonst, en later door vluchtelingen uit de Vlaanderen. Men volgde in de scholen het programma, juist gelijk vroeger. Het onderwijs werd in 't Vlaamsch gegeven, buiten eenige uren Fransch; dit laatste werd door de Duitschen verboden. De gewone schoolopzieners bezochten de school, maar eens is er een Duitsch inspecteur geweest, die ons niets bijzonders oplegde. De schooltoelagen werden nog al regelmatig betaald. Het onderwijspersoneel is dit van vroeger, en doen gelijk vroeger. Daar het patronaat voor tijdelijke kapel diende, heeft er sedert geen patronage meer plaats gehad, vermits er geen enkel lokaal in Blaesvelt daarvoor kon dienen; sommige onzer jongelingen gaan sedert naar de patronage van Willebroeck. De schoolsoep werd ingericht door 't nationaal komiteit, als ook andere liefdadigheidswerken: melk voor zuigelingen, maaltijden voor moeders in gezegenden staat, volkssoep, melk voor toringlijders. De avondscholen voor volwassenen werden opgeschorst. De vergaderingen van boeren- en boerinnenbonden hadden plaats als vroeger, maar na verwittiging der Duitsche overheid, die ons soms eenen of anderen opstuurde om de zitting bij te wonen.

62 personen werden den 4 Januari 1917 aangeduid om naar Duitschland vervoerd te worden, waartusschen zelfs boerenjongens. Door onze tusschenkomst en die der gemeente hebben wij het getal kunnen verminderd krijgen, zoo dat er maar 26 vervoerd zijn geweest. Een enkele maar is te Soltau overleden van uitputting, den 4 Juli 1917, de genaamde Lodewijk Victor Van Aken, kleine landbouwer, maar die vroeger werkmans was geweest in 't arsenaal te Mechelen. Van de 26 vervoerden kwamen er eenige terug den 19 Februari, anderen den 12 Mei en de laatste den 8 Juli 1917. Voor deze vervoerden had er een inzameling van geld plaats gehad, waarvoor men hun kleedsel, voedsel, had bezorgd. Voor de gevangenen deed men maandelijks ook een geldinzameling om hun pakjes, eetwaren, kleederen op te sturen, tot dat de Duitschen het verboden.

Eene enkele gerechtelijke vervolging had plaats, namelijk Frans De Smedt, dienstbode bij van Fr. Van de Vondel, werd naar Mechelen vervoerd, omdat hij laffe werklieden, die voor den Duitsch naar 't arsenaal van Mechelen waren gaan werken, had durven beleedigen, zoo zegden zijne aanklagers. Hij werd voor 3 maanden gevangenis veroordeeld, en zijn meester Frans was ook 2 dagen te Mechelen gevangene gebleven. Eenmaal is de gemeente gestraft geweest voor eene som van fr. 3.750,00 om niet voldaan te hebben aan het leveren van aardappelen. Wekelijks eischten de Duitschen honderden kilos boter van de melkerij van Blaesvelt, zoo gezegd om de stad Mechelen te bevoorraden; maar het was wel voor hun en voor hun land. De laffaards.

78 parochianen hebben dienst genomen in 't Belgisch leger, waarvan er 66 onder de wapens geroepen werden, 12 hebben zich vrijwillig aangegeven; 9 zijn als helden op 't slagveld van eer gevallen, eenige gekwetst, doch niet grootelijks verminkt. Niet een soldaat is er gestorven noch in Holland, noch in Duitschland.

In 1913 waren er 61 geboorten en 30 sterfgevallen;  
In 1914 waren er 53 geboorten en 25 sterfgevallen;  
In 1915 waren er 35 geboorten en 23 sterfgevallen;  
In 1916 waren er 27 geboorten en 17 sterfgevallen;  
In 1917 waren er 17 geboorten en 30 sterfgevallen;  
In 1918 waren er 31 geboorten en 30 sterfgevallen;

In de tijdelijke kapel hebben de Duitschen geen huiszoeking gedaan, in het huis der zusters, tijdelijke pastorij, hebben zij tweemaal voor het koper geweest, maar niets gevonden; 4 maal zijn zij geweest voor den wol, twee matrassen, waarvan de wol grotendeels geleverd werd, werden aangeslagen, omdat er nog te veel wol in was.

In 1917 kwam er een Duitsch om de klokken in beslag te nemen, denkende dat zij in den afgeschoten toren niet meer in gebruik waren, maar op het zeggen dat zij nog luidden bleef het zoo.

In Februari 1918 kwamen de Duitschen het getal en de namen der klokken opnemen, het volk was verontweerdigd, niemand zou er de hand toe geleend hebben; men zou er zich tegen verzetten; zij

dwongen den zoon van den kloklouder, een jongen van 16 jaren, de ladder aan te brengen, maar zij moesten zelf den afgeschoten toren beklimmen. Gelukkiglijk zijn de klokken gespaard gebleven, dank zij de tusschenkomst van onzen H. Vader den Paus van Rome en van onzen geliefde Kardinaal Mercier.

Bijzondere feiten hadden er geen plaats. Niet tegenstaande de aanzetting en den hoogen loon dien men den werkloozen aanbod, zijn er maar een twintigtal naar Duitschland vrijwillig gaan werken, men keurde ze allen af, men aanzag ze als laffaards.

Wanneer in October 1918 de mare reeds ging dat de Duitschen verslagen waren en het vrede was, berste er eene algemeene vreugde uit, men wilde de vlaggen reeds uitsteken, maar er kwam verbod van den Duitschen. Wanneer eindelijk den 11 November de tijding aankwam van den wapenstilstand, werden de vlaggen uitgestoken, de klokken luiden, het volk was overgelukkig.

Van af 't begin van November begonnen de Duitsche troepen af te trekken, zij werden ingekwartierd bij de burgers, berokten eigenlijk geene groote schade, hier en daar bij de boeren namen zij strooi, haver, enz. weg, lieten de koeien die ze onder wege geroofd hadden, op de velden grazen. Gedurende 14 dagen trokken hier de Duitschen voorbij; het was het leger van Sint von Armin.

's Zaterdag waren de laatsten voorbij, en 's Maandags 16 November te 8 u. 's morgens, kwamen de eerste Belgische troepen, het waren de jagers te peerd, voorafgegaan van eenige cyclisten, in Blaesveld aan. Bij hunne intrede begon men de groote klok te luiden, de vlaggen wapperden, het volk verwelkomde ze met onophoudende "Hourras", met leve België, leve onze koning, leve onze mensen! Het was een vreugde zonder einde, en dit duurde gedurende verscheidene dagen, zoolang de doortocht onzer soldaten duurde. 's Zondags daarop werd er na de hoogmis een plechtig "Te Deum" gezongen, waarin de overheden der gemeente, de kerkmeesters, de armemeesters, enz. tegenwoordig waren, alsook eenige Belgische soldaten in tenue, die voor 't oogenblik thuis waren. Daarna werd de "Brabançonne" uitgevoerd. Een plechtige zieldienst heeft plaats gehad voor de gesneuvelde soldaten, en de leden der katholieke fanfare; de kapel was te klein om het volk in te laten.

Onze krijgsgevangenen in Duitschland kwamen weldra terug en werden geestdriftig ontvangen. Weldra ook kwamen de uitwijkelingen uit Holland, Engeland terug, zoodanig dat de inwoners van Blaesveld bijna allen teruggekeerd zijn, ten zij die wier woningen vernield waren, en nog elders verblijven.

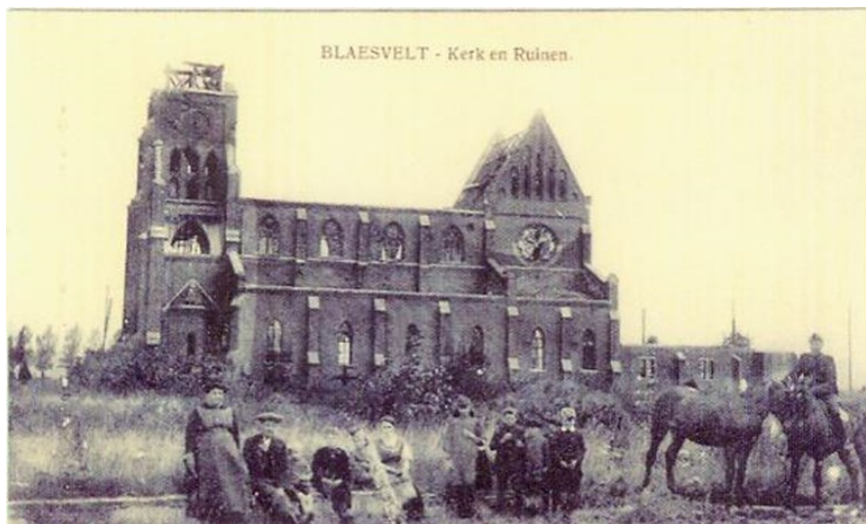
Na Paschen zal er een plechtige zieldienst plaats hebben voor al de gesneuvelde Blaesveltenaars, en waarschijnlijk zal er een gedenkteeken op het kerkhof geplaatst worden, en later een gedenksteen in de kerk waarop de namen onzer helden zullen ingebeiteld worden.

*Gode zij dank en onze goede Moeder Maria!*

Gestuurd naar het bisdom.

Blaesveld 17 April 1919

Getekend Fr. R. Anthonis, pastoor van Blaasveld.



*Fons De Bondt*

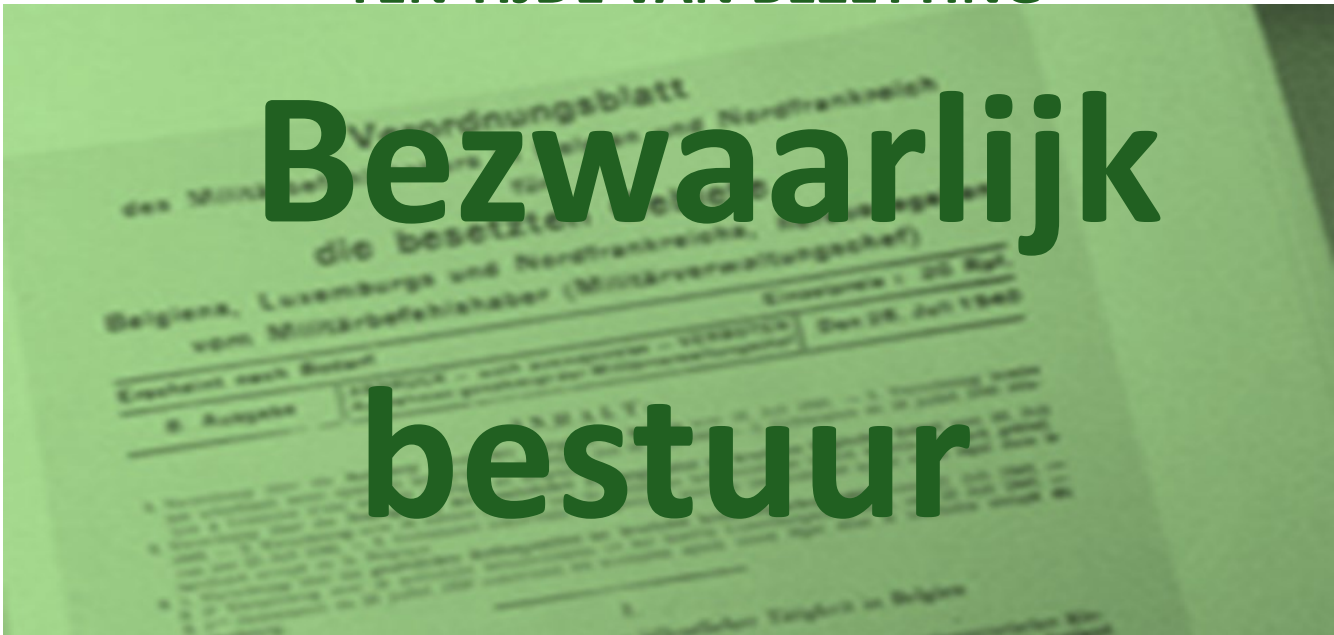
# 40/45

want aan 't verleden komt geen einde...

HOE  
BELGIË  
OVERLEEFDE...

9

## TEN TIJDE VAN BEZETTING



Om het land rustig te houden tijdens de bezetting en ook om zo weinig mogelijk Duits personeel te moeten inzetten, was het nodig dat er medewerking van de Belgische administratie kwam.

Vanzelfsprekend werd die weliswaar geadviseerd, gecontroleerd en geleid door de bezetter.

Een Belgische regering vormen, -in akkoord met de koning-, werd zelfs een tijdlang overwogen maar dat plan kwam niet van de grond.

### EXODUS...

Eind mei 1940 vertoont België het beeld van een ontredderd land. Twee miljoen Belgen

zijn op de vlucht geslagen, de koning is krijgsgevangen genomen, de regering en de meeste parlementsleden, gouverneurs, talloze hogere amb-

tenaren, burgemeesters, gemeenteraden... zijn gewoon vertrokken.



*Vluchten met wat mondvoorraad in kinderkoetsen geladen, naar de Franse grens.*

Het gros van het Belgisch leger is in krijgsgevangenschap, er is een tekort aan geneesheren, leerkrachten, brandweerlui... en bovendien hebben de krijgsverrichtingen en personeelsgebrek het openbaar vervoer volledig ontredderd. Waar de Duitse bombardementen 'faalden', hebben de aftrekkende geallieerde legers ook nog talrijke bruggen opgeblazen en voor vernielingen gezorgd. Telefoonnetten werken niet meer, het economisch leven is lamgelegd en het aantal werklozen schrikwekkend gestegen.

In die chaotische atmosfeer werd er natuurlijk ook geplunderd... .

De ontwrichting van de administratie en economische diensten brengt het land in een

kritieke situatie. Gezinnen die in het land zijn gebleven of na een kortstondige vlucht terugkeerden; verkeren in geldnood. Wedden en lonen, pensioenen, renten en toelagen worden niet meer uitbetaald. Kortom, het vertrouwde raderwerk dat het gemeenschapsleven op gang hield, is stil gevallen en tot overmaat van ramp is de toestand op het gebied van bevoorrading zeer precair (zie *voorgaande afleveringen-red.*).

Wegens die totale ontredding van de administratieve diensten worden in vele steden comités opgericht om voor de meest dringende problemen een oplossing te vinden. De ergste noden worden daardoor min of meer gelenigd en geleidelijk krijgt het leven een normaler uitzicht. Veel vluchtelingen zijn teruggekeerd, een aantal krijgsgevangenen wordt door de Duitsers vrijgelaten en het maatschappelijk leven komt stilaan terug op gang.



*En weer terug... vluchtelingen in een Noord-Frans stadje, dat er nog verlaten bij ligt.*

De Belgen hebben zich aan de nieuwe situatie willens nillens aangepast. Dat neemt niet weg dat het openbaar leven een grondige gedaanteverandering heeft ondergaan.

In 1914-1918 werd het bezette land rechtstreeks door Duitse soldaten-ambtenaren bestuurd. Dat bood Duitsland de mogelijkheid in alle domeinen rechtstreek in te grijpen maar dat betekende tegelijkertijd de immobiliteit van veel Duits personeel. De bezetter wil in 1940 niet dezelfde fout maken en zijn streven om eigen personeel zoveel mogelijk uit te sparen, komt tegemoet aan de wensen van de Belgische autoriteiten die een ontmanteling van de Belgische instellingen door de vijand willen verhinderen.

Ze willen de belangen van het land zelf behartigen en het ingrijpen van de bezetter tot een minimum beperken en dit via een interpretatie van een nog op 10 mei 1940 (!) gestemde wet om een machtsvacuüm in het land tijdens de bezetting tegen te gaan.

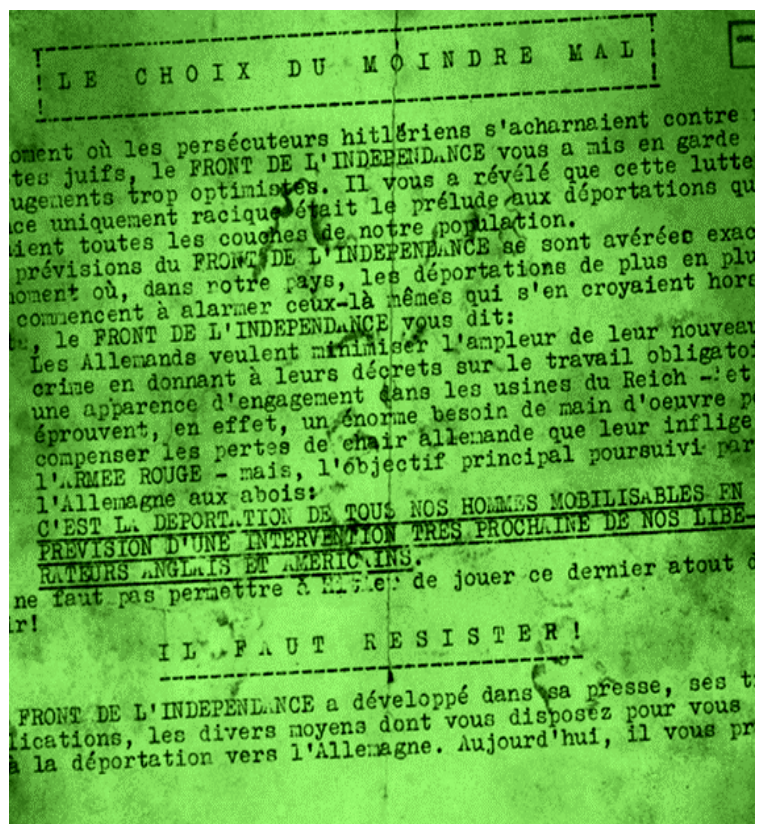
**Artikel 5: “wanneer ten gevolge van militaire operaties een ambtenaar (...) beroofd is van alle verkeer of wanneer de overheid niet meer functioneert, oefent hij binnen zijn beroepswerkzaamheden de hele bevoegdheid van de bewuste overheid uit.”**

## DE SECRETARIS-GENERAAL DRAAGT HET MINISTERGEWAAD

Dank zij deze wet staat het Duits militair bestuur niet voor een volledig administratief kluwen zoals in 1914 wel het geval was.

De hoogste ambtenaren van de ministeries –met name de **secretarissen-generaal** en tevens de hoogste gezagdragers bij afwezigheid van de (gevluchte) ministers-, waren (of toch een groot deel van hen), nog in het land aanwezig en de militaire bevelhebber (*generaal Von Falkenhausen - zie vorige aflevering-red.*) is blijkbaar bereid deze ambtenaren met de ‘grootste mate van zelfstandigheid’ te laten werken.

Er werd bepaald dat elk van hen besluiten kan nemen elk voor hun respectievelijk ministerie, met kracht van wet. In aangelegenheden die onder de bevoegdheid van meer dan één departement vallen, zullen de secretarissen-generaal een gezamenlijk besluit in comité treffen.



Zo meende men alleszins het bestuur in eigen hand te kunnen houden.

Alle wettelijke voorschriften moeten echter – vóór hun bekendmaking- aan de Militärverwaltungschef worden voorgelegd die uiteraard bezwaren kan opperen waardoor een bekendmaking wordt uitgesteld.

De benoeming van een secretaris-generaal is in principe een Belgische aangelegenheid maar het is duidelijk dat niemand een kans heeft secretaris-generaal te worden zonder de voorafgaandelijke toestemming van de Duitsers. Meer zelfs, in de praktijk hebben ze het eerste en het laatste woord. Ofwel dringen ze hun kandidaat op, ofwel stellen ze zolang hun veto tot het comité zich akkoord verklaard.

## Gedurende vier jaar zullen de secretarissen-generaal in moeilijke en ondankbare omstandigheden werken.

Met de bezetter hebben ze het voortdurend aan de stok en ook bij een groot deel van de bevolking hebben ze het verkorven. Diegenen die de weg van de collaboratie zijn opgegaan vinden de secretarissen-generaal uiteraard te Belgisch gekleurd. Anderen verwijten hun daarentegen onderdanige uitvoerders van de Duitsers te zijn.

De samenstelling van het comité van secretarissen-generaal zal – al dan niet onder Duitse druk- verschillende wijzigingen ondergaan. Met uitzondering van de eerste maanden telt het comité voor de ganse duur van de bezetting tien effectieve of waarnemende secretarissen-generaal.

DEPARTEMENT	SECRETARISSEN – GENERAAL VANAF AUG'40
BINNENLANDSE ZAKEN & VOLKSGEZONDHEID	VOSSSEN; (vanaf april '41): ROMSEE.
JUSTITIE	ERNST DE BUNSWYCK; (vanaf april '41): SCHUIND; (1)
FINANCIEN	PLISNIER.
LANDBOUW & BEVOORRADING	DE WINTER
ECON. ZAKEN & MIDDENSTAND	LEEMANS
ARBEID & SOC. VOORZORG	VERWILGHEN (2)
ONDERWIJS	NYNS
OPENBARE WERKEN	DELMER (vanaf april '41): DE COCK
VERKEER	CASTIAU (vanaf april '41): CLAEYS
KOLONIEN	DE JONGHE (vanaf april '41): VAN HECKE
LANDSVERDEDIGING	afgeschaf
BUITENLANDSE ZAKEN	afgeschaf

(1) SCHUIND wordt in sept. '43 door de bezetter tot ontslag gedwongen en vervangen door DE FOY, directeur-generaal van de Belgische Veiligheid;

(2) De belangrijkste verandering is het heengaan van VERWILGHEN die in maart '42 vrijwillig ontslag neemt. De weinig benijdenswaardige post aan het hoofd van Arbeid & Sociale Voorzorg wordt achtereenvolgens door vijf directeuren-generaal waargenomen: DE VOGHEL, VERVAECK, BISQUERET, OLBRECHTS en NYS;

(wordt vervolgd: Bezwaarlijk bestuur (2))

Vrije bewerking naar 'België in de Tweede Wereldoorlog' (Uitg. de nederlandse boekhandel). Met toestemming tot bewerking en publicatie voor Vaertlinck Contact van de huidige Uitgeverij Pelckmans Uitgevers. Andere geraadpleegde bronnen:

-Hoe België wereldoorlog II overleefde.

-belgiumwwii.be

-encyclopedische gegevens

# Fort Sint-Margriet op de Rupel

## Inleiding

Fort Sint-Margriet werd tijdens de Tachtigjarige oorlog opgericht aan de monding van de Rupel. Vandaag is de site zo goed als volledig verdwenen in de vaargeul naar de zeesluis van Wintam. De bedoeling van deze bijdragen is iets te vertellen over het ontstaan, het uitzicht en de (eerder bescheiden) rol die het Fort tijdens het oorlogsgebeuren speelde.



Figuur 1 – Detail kaart Jean Villaret (1703-1784)

## De oprichting

De eerste maal dat er sprake is een versterking op de samenloop van Rupel en Schelde op te richten, is na enkele raids in 1573-1574 door de Geuzen op de rede van Antwerpen uitgevoerd. De landvoogd Don Luis de Requesens y Zuniga (1573-1576), belast Mondragon<sup>1</sup> met het uitwerken van een verdedigingsplan voor Antwerpen. Diens plan voorziet o.a., voor de verdediging van de rede, de oprichting van Scheldeforten te Oosterweel, Sint-Anna, Burcht en Hoboken. Ter controle van de scheepvaart plant hij stroomafwaarts een groot fort bij Lillo en stroomopwaarts forten op de samenloop van Rupel en Schelde (het latere Fort Margriet) en van Nete en Dijle (het latere Fort Donksken). Daarvan komt er wegens de oorlogsomstandigheden niet veel van terecht.

Na de dood van Requesens in 1576 ontstaat er een periode van regeringsloosheid in de Nederlanden. De Staten nemen troepen in dienst om zich tegen de muitende Spaanse troepen te beschermen. De Spaanse legeraanvoerder Roda<sup>2</sup> en Sancho D'Avila<sup>3</sup>, ervaren dit als een vijandelijke daad tegen de troepen van de koning. Ze willen forten bouwen om zich te beschermen. Zo beginnen ze o.m. in 1576 met de bouw van een fort aan de monding van de Brusselse vaart in de Rupel bij Willebroek.

<sup>1</sup> Christoforo MONDRAGON (1504-1596). Spaans veldheer. Kwam in 1567 met de hertog van Alva naar de Nederlanden en bleef er tot zijn dood. Was gouverneur van Zeeland (1573-1574) en nam deel aan de meeste veldtochten van de opeenvolgende landvoogden.

<sup>2</sup> Jeronimo de RODA. Spaanse rechtsgeleerde. Was lid van de Raad van Beroerte en in 1576 lid van de Raad van State, waar hij de belangen van de koning verdedigde. Liet tijdens de Spaanse Furie te Antwerpen (november 1576) de muitende soldaten de stad plunderen.

<sup>3</sup> Sancho DAVILA. Spaans legeraanvoerder. Was o.a. commandant van de Citadel van Antwerpen tijdens de Spaanse Furie.



Reeds in oktober van hetzelfde jaar valt dit fort in Spaanse handen en in februari 1578 wordt er door de Staten verder aan gewerkt<sup>4</sup>.

Na de raid van de gouverneur-generaal, Alexander de Farnese, hertog van Parma, in maart 1579 op Deurne-Borgerhout, weet Willem de Zwijger het Antwerps stadsbestuur te overhalen de plannen van Mondragon uit te voeren. Zo ontstaan een reeks forten en schansen stroomafwaarts van Antwerpen, waaronder de Forten Lillo en Liefkenshoek. Op de Rupel worden het Fort de Margriet<sup>5</sup> en het fort Donksken gebouwd (zie figuur 1). Het Antwerps stadsbestuur, de Brede Raad, voorziet op 17 augustus 1579 de som van 8 000 gulden voor de bouw van Fort de Margriet. Men zal aan dit fort bouwen tot in april 1580. Zijn eerste bevelhebber is de bekende Zuid-Nederlandse ingenieur Abraham Andriessen<sup>6</sup>.

Op 29 juli 1579 verschijnt een krijgsmacht van Farnese voor Willebroek, waarop de verdedigers op de vlucht slaan. Maar reeds op 29 september wordt het door de Staatsen heroverd.

Wat is de militaire betekenis voor Antwerpen van de forten en schansen op de Schelde en Rupel? De versterkingen hebben twee zaken op het oog, de Antwerpse handel veilig stellen en de bevoorrading van de stad te verzekeren. De waterwegen waren immers tot in het midden van de 19<sup>de</sup> eeuw de grote transportassen, zoals later de spoorwegen en nu het wegennet. Een stad met bijna 100 000 monden bevoorraden kon enkel over de waterweg geschieden. Per inwoner was er ongeveer 2 pond graan nodig voor brood en bier. Eén paard trekt op een goede weg een wagen met een nuttige last van ongeveer 1 000 kg. Voor Antwerpen betekent dat 100 wagenlasten per dag. Het kleinste vrachtschip daarentegen vervoert al snel enkele tientallen ton.

De vraag kan gesteld worden waarom een nieuw fort bouwen aan de monding van de Rupel, wanneer aan de overzijde van de Schelde aldaar reeds het Kasteel van Rupelmonde lag. Het antwoord moet gezocht worden in het feit dat de stad Antwerpen geen controle had over deze sterkte, die tot het Graafschap Vlaanderen behoorde.

### *Fort de Margriet*

Een versterking zoals een fort, is een kunstwerk dat door één partij opgericht wordt om een terreingedeelte, waarvan het bezit hem een belangrijk voordeel oplevert t.o.v. van de andere partij, te behouden. Een beperkt garnizoen moet er met succes kunnen weerstand bieden tegen een veel sterkere aanvaller.

De plaats van een versterking moet zorgvuldig worden gekozen; het bezit ervan moet immers de controle verlenen over een veel groter terreingedeelte. Dit is zeker het geval voor de site van Fort de Margriet, een rivierfort. Het is gelegen aan een buitenbocht van de Schelde, aan de monding van de Rupel. Vanuit deze site heeft men ongehinderd zicht tot ongeveer 2,5 km op de schelde – zowel stroomafwaarts als stroomopwaarts – en over de Rupel tot ongeveer 1 km.

---

<sup>4</sup> Naast dit fort Klein-Willebroek op het Sashuis, werd er nog op de schutsluis een Fort Groot-Willebroek gebouwd (site Oud-Sasplein en Mechelsesteenweg).

<sup>5</sup> Het fort krijgt de naam “La Marguérite” vermoedelijk naar de echtgenote van de Franse hugenoot en legeraanvoerder François de la Noue. In Antwerpen wordt het “Fort de Margriet” genoemd. Na de capitulatie van Antwerpen wordt dit “Fort Sint-Margriet”. Het Fort wordt dus niet naar Margaretha van Parma genoemd, zoals al eens aangenomen wordt, noch naar de parochie heilige van de kerk van Nattenhaasdonk.

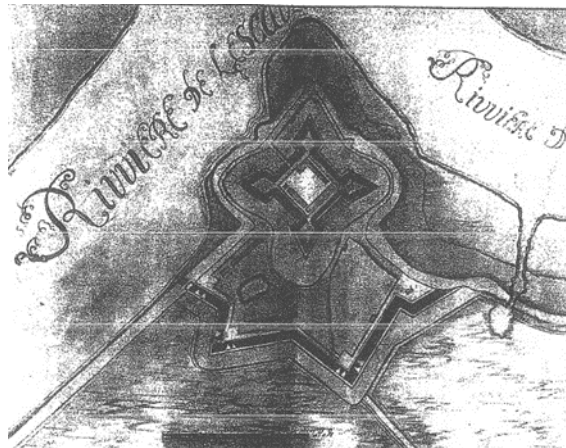
In de literatuur en kaarten wordt het ook nog Fort Sint-Margareta genoemd en fort Tonge: de landtong tussen twee rivieren of een mogelijke verbastering van “donk” een hoogte (vergelijk ook de naam van fort Tongskén). Een verwijzing naar een landtong horen we vermoedelijk in Wintham; “ham” is een (door water) ingesloten stuk land.

<sup>6</sup> Abraham ANDRIESEN. Zuid-Nederlands ingenieur. Was betrokken bij de bouw van de Antwerpse citadel. Ging na de Spaanse Furie (1576) in dienst van de stad Antwerpen en werd later inspecteur-generaal tot fortificaties van de Staten-Generaal. Werkte aan Antwerpse versterkingen, o.a. aan Fort Tongskén (1580) en de door brand vernielde gebouwen van Fort de Margriet (1582). Van hem is het plan uit 1580 voor een reuze omwalling voor Antwerpen bekend. Hij werkte ook buiten Antwerpen en ontwierp o.m. het plan voor Willemstad. Na de capitulatie van Antwerpen werd hij inspecteur-generaal in dienst van de koning en werd in de adelstand verheven (Andriessen van den Steyne). Hij stierf in 1596 aan dysenterie terwijl hij de aanvalswerken op Calais leidde.

Artillerie op deze site opgesteld, kan het verkeer op de stroom ontzeggen of tenminste hinderen (de praktische reikwijdte van het geschut in de 16<sup>de</sup> eeuw bedroeg 500 m en zal eind 18<sup>de</sup> eeuw oplopen tot 1 000 m). Dit is de reden waarom na de slechting van het Fort de plaats militair gezien toch nog interessant zal blijven. De inwendige organisatie van een versterking moet aan het garnizoen een goede opstelling van zijn wapens, een bescherming tegen een vijandelijke stormloop en een dekking tegen het vijandelijk vuur verzekeren.

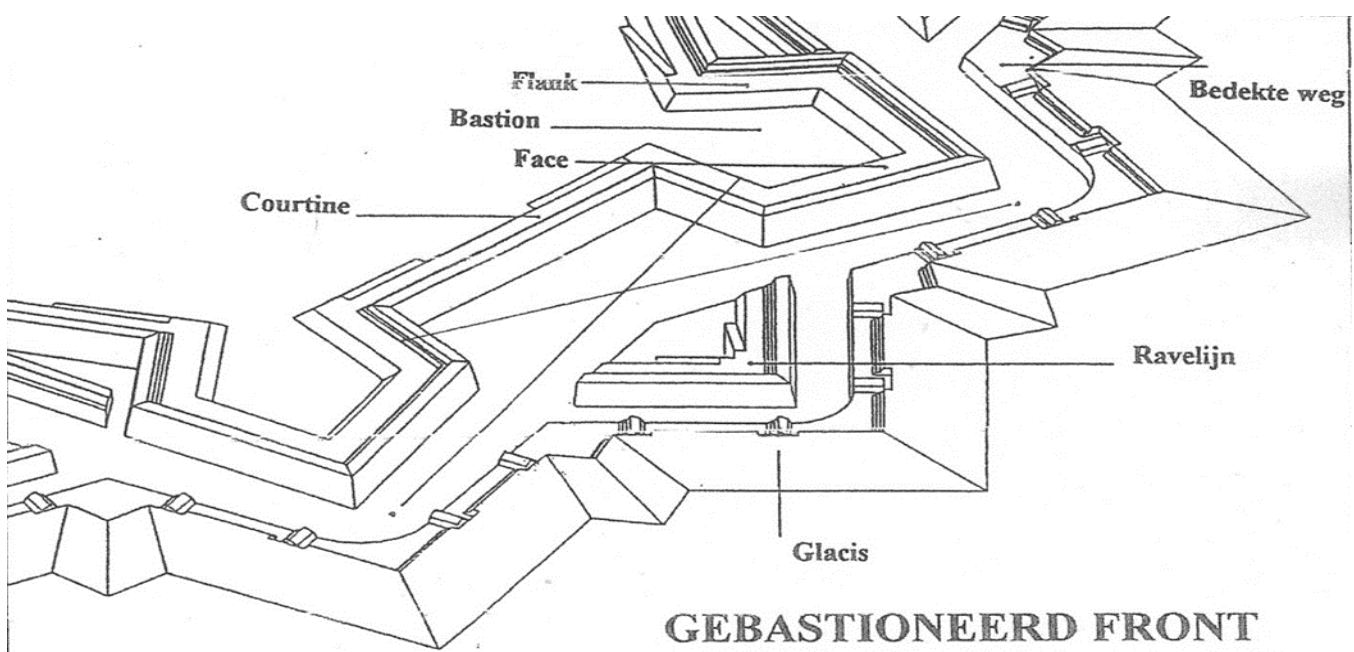
De versterkingen op de site hebben in de loop der jaren verschillende vormen gehad: een eenvoudig fort, een vergroot fort en tenslotte een batterij. Een fort is een aan alle zijden gesloten versterking, dat (meestal) over een permanent garnizoen beschikt en waarvan de grachten ook worden geflankeerd vanuit flankeringsorganen zoals bastions.

Plannen van Fort de Margriet uit de 16<sup>de</sup> eeuw werden niet teruggevonden, evenmin als de bestekken. We kunnen ons enkel maar inspireren op een kaart uit de 17<sup>de</sup> eeuw die ons naast een uitbreiding naar het zuiden, eveneens het kernfort laat zien (figuur 2). Dit kernfort is een gebastonneerde vierhoek met ongeveer 100 meter tussen de bastion punten. Het is een klein fort ...



Figuur 2 – Fort Sinte-Marguerite (plans inédits)

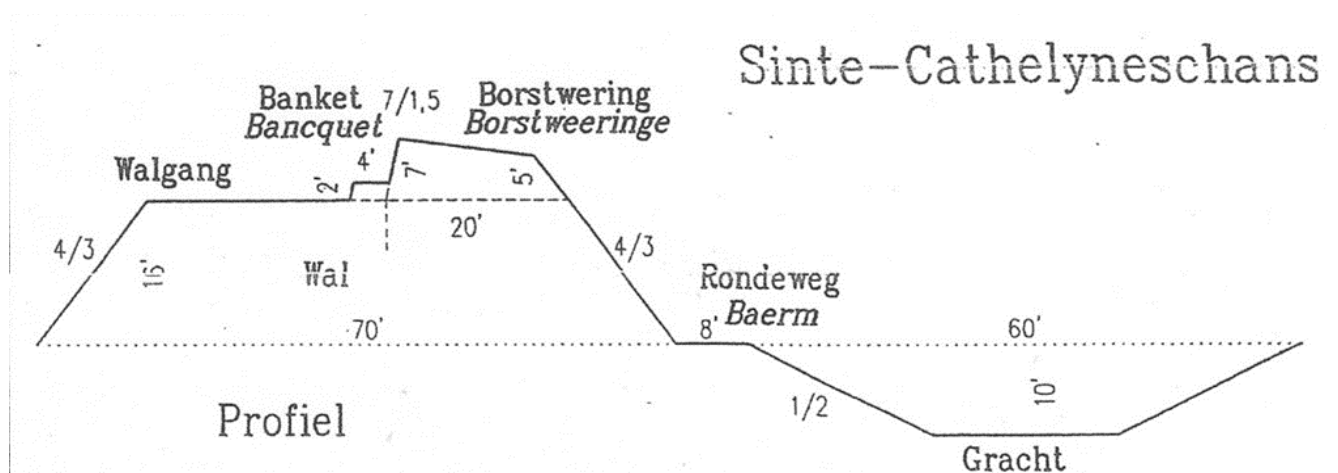
De zijden van een dergelijke versterking worden courtine genoemd (figuur 3). Op de hoeken staan bastions, vijfhoekige uitkragingen van de wal, die hoofdzakelijk dienen als flankeringsorganen. De zijden van de zijdelingse bestrijking (de flankering) van de grachten. De zijden van het bastion die aan de veldzijde in een punt bijeenkomen, noemt men de faces; van daaruit wordt ook het voorterrein van de versterking bestreken. Het slechtst verdedigbaar gedeelte van een bastion is de bastion punt, een plaats waar er maar weinig wapens geplaatst kunnen worden.



Figuur 3 – Gebastioneerde front (Simon Stevenstichting)

De Schelde wordt stroomopwaarts onder vuur genomen door het ZW-front (gedeelte tussen de bastionpunten van het zuidelijk en westelijk bastion) en de doorgang ter hoogte van het Fort door het NW-front. De doorgang van de Rupel wordt gehouden door NO-front. Daarbij effileert het ZW-front de Scheldedijk, het ZO-front de Rupeldijk.

De wal van courtines en bastions vormt, naast de opstellingsplaats van de wapens van de verdediger, ook dekking tegen het direct vuur van de aanvaller (figuur 4). Ze moet hoog genoeg zijn om een goed zicht en vuur te verkrijgen over de polders, de Schelde en de dijken. Bovenop de wal vinden we de walgang gedekt door een borstwering, ter bescherming van de manschappen en geschut. Om aan de artillerie te kunnen weerstaan moet de borstwering minimum 4 meter dik zijn. In de borstwering is er een banket uitgespaard waarop de schutters plaats kunnen nemen. Om de artillerie in de walgang te kunnen opstellen moet die breed genoeg zijn. De bastions zijn vol, d.w.z. opgehoogd tot op de walgang. Een fort met de afmetingen van de Margriet kon worden uitgerust met een tiental stukken geschut.



*Figuur 4 – Voorbeeld van een profiel van een aarden fort uit de 16<sup>de</sup> eeuw.  
Het gaat om het profiel volgens het bestek van de Sinte-Cathelyneschans bij Koewacht (NL).  
Afmetingen in voet (één geometrische voet meet 0,307 - - (ARA Brugge)*

De Wal van Fort de Margriet is onbekleed en een dergelijk wal is natuurlijk niet stormvrij. De hinderenis bestaat dan ook uit een brede natte gracht, aangevuld door doornhagen of palissades op de rondweg onderaan de wal en/of stormpalen op de helling van de wal.

Fort Sint-Margriet werd op een donk, buitendijks gebouwd. Het is op de tekening voorzien van een met water gevulde gracht. Buiten deze gracht zien we een bedekte weg die gedekt wordt door een voorliggend glacis. Mogelijk waren die aanvankelijk niet aanwezig en werden die pas later aangelegd. Ter bescherming van de landzijde kon de polder onder water worden gezet d.m.v. een poldersluis. Dit type versterking, gekenmerkt door brede natte grachten, kleine bastions waarvan de flanken loodrecht op de courtines staan en onbeklede wallen, met onderaan een rondweg voor hagen, palissades of een onderwal, zijn kenmerkend voor de 80-jarige oorlog. De opstandige steden konden deze zogenaamde Oudnederlandse versterkingen veel sneller en veel goedkoper opwerpen dan versterkingen van het Italiaans systeem, met zijn beklede wallen en ingewikkelde bastions.

Het Fort werd door Antwerpse werklozen en lokale boeren opgeworpen; verder waren er in de streek bekwame dijkwerkers aanwezig.

Een fort heeft een permanent garnizoen, wat grote eisen stelt aan waterbevoorrading, voedsel en logement. Binnenin het fort, tegen de wal aan, bevinden er zich dan ook een (wisselend) aantal gebouwen uit min of meer duurzame materialen, die dienst moeten doen als woning van de commandant, kazerne voor de soldaten, affuitenmagazijn, kruitmagazijn, enz. Op en rond het fort werden er mogelijk bomen en struiken geplant, waarvan het hout in oorlogstijd het nodige materiaal verschaftte voor het maken van palissades, blinderingen, schanskorven en andere.

De erosie zorgt ervoor dat mettertijd de aarde van wal en borstwering naar beneden, op de rondweg of op het terreinplein terecht komt. Een herprofilering van de wal wordt na enkele tientallen jaren

dan ook noodzakelijk en bij die gelegenheid kunnen de profielen dan ook verzaamd of verhoogd worden. Een versterking wordt in de 16<sup>de</sup> en 17<sup>de</sup> eeuw verdedigd door een gemengde strijdmacht van haakbuschutters (lontslot) en piekeniers. De haakbuschutters moeten door hun vuur de vijand van het fort verwijderd houden (een 200-tal meter). Er wordt een man per lopende meter borstwering geplaatst. Aangezien de vuurkadans klein is (één schot per minuut) moeten er achter de borstwering meerdere rijen haakbuschutters worden ingezet (bijv. drie opeenvolgende rijen geven een vuurkadans van drie salvo's per minuut). Om te vuren staan de schutters op een banket. De piekeniers moeten het fort verdedigen met de blanke wapens en beletten dat het onder de voet wordt gelopen. De vuurkam van Fort de Margriet, ongeveer 200 meter lang, en verdedigd door drie soldaten per lopende meter (opgesteld op drie rijen), zou om een maximum garnizoen van 600 manschappen vragen. Bij gebrek aan personeel werd zo'n getal slechts uitzonderlijk gehaald! In vreedstijd wordt een dergelijk fort verdedigd (beter gezegd bewaakt) door een tiental soldaten. Pas wanneer in oorlogstijd de operaties naderbij komen wordt het garnizoen vervolledigd.

De artilleriestukken in het fort, vuren ofwel door in de wal uitgegraven schietgaten, ofwel over de borstwering heen. In het laatste geval staan ze op een eigen platform terwijl de bedienaars beschermd worden door op de borstwering geplaatste schanskorven. De bediening van een stuk vraagt ongeveer 5 meter front en het stuk loopt bij het afvuren enkele meter achteruit. Om het langs de loopmond te laden moet het stuk volledig achteruit getrokken kunnen worden, wat een breedte van de walgang van minimum 6 meter vereist.

Na de Tachtigjarige Oorlog maar vooral na de afloop van het Twaalfjarig Bestand in 1622, bouwt men – vermoedelijk door de Staten van Brabant – nog meer forten en schansen op de Rupel: Wintam, Bekaf, Hellegat, Tolhuis, Niel, St-Catharina en Koesteert.

De oorlog eindigt in 1648 met de Vrede van Munster en de tweedeling van de Nederlanden.

Na de oorlogen met Frankrijk, de Spaanse successieoorlog, de Oostenrijkse successieoorlog speelde Fort de Margriet nog een rol tijdens de boerenkrijg en wordt de ruïne van het Fort door de Boeren als kampement bezet, verdedigd. Op 6 november 1798 komen er uit Vlissingen twee kanoneersloepen en een korvet in de Rupelmonding toe. Ze beschieten Fort Sint-Margriet dat het vuur beantwoordt met de kanonnetjes van het kasteel van Hingene! Het fort wordt door de Brigands ontruimd.

Op 30 juli 1809 landen de Engelsen op Walcheren met als doel het uitschakelen van de marine installaties te Antwerpen. De Fransen nemen een aantal maatregelen en ankeren hun niet-bewapende schepen voor hun bescherming in de Rupelmonding. Fort Sint-Margriet doet hierbij dienst als kampement. In december schepen de Engelsen, geveld door de polderkoortsen, opnieuw in.

Nog eenmaal zal de site van het Fort opnieuw bewapend worden. Tijdens de Belgische Omwenteling worden Schelde en Rupel er door de Belgen afgesloten door een batterij. In augustus 1831 staan er tien kanonnen van 16 pond en twee Houwitsers opgesteld. In september wordt de batterij aangevuld met nog eens zes kanonnen van 24 pond, twee van 12 pond en twee van 6 pond. Ze krijgen geen Nederlander te zien...

Bij de inpoldering van het Ruipenbroek na 1832, wordt het Fort verder ontmanteld. Het graven van de Zeesluis van Wintam op het einde van de 20<sup>e</sup> eeuw laat alle restanten van het fort verdwijnen...

**Robert Gils**

#### *Biografische lijst*

DEVAULT & PELET. Mémoires militaires relatifs à la succession d'Espagne sous Louis XIV, 13 delen, 1834-1892.

FRITACH Adam, Architecture militaire ou la Fortification nouvelle, Leiden, 1635.

FUNCK & D'ILLEN, Plans et journaux des Sièges de la dernière Guerre de Flandres, rassemblés par deux capitaines étrangers au Service de France, Straatsburg, 1750.

GACHARD, Histoire de la Belgique au commencement du XVIII<sup>e</sup> siècle, Brussel, 1880.

PRIMS Floris, De Forten van Willebroek, de Margriet en het Donksken, *Antverpiensis*, 1942.

PRIMS, Floris, De Groote cultuurstrijd, Antwerpen, 1942-43.

PRIMS Floris, Geschiedenis van Antwerpen, Antwerpen, 1964.

VAN DER ESSEN Leon, Alexandre Farnèse, Prince de Parme, Gouverneur Général des Pays-Bas (1545-1592), Brussel, 1914.

WAUMANS H., Napoléon et Carnot, Brussel, 1888.

WESTRA F., Nederlandse ingenieurs en de fortificatiewerken in het eerste tijdperk van de Tachtigjarige oorlog (1573-1601), Alphen aan de Rijn, 1992.

VAN BELLE J.-L., Plans inédits de places fortifiées XVII-XVIII siècles. Louvain-la-Neuve, 1989.

Uit: *Vesting*, driemaandelijks tijdschrift van de Simon Steven Stichting (Vlaams Vestingbouwkundig Centrum), Grotehondstraat 44 b1/1, B2018 Antwerpen, jaargang 2000.

Figuren 2, 3 en 4 (Simon Stevenstichting).

Artikel is ingekort en aangepast voor "*Vaertlinck contact*".

## Het kronkelend parcours van Franciscus De Rauw tot pastoor te Heffen - Heindonk in 1698 (vervolg)

Invloedrijke kennissen of vrienden hebben Franciscus de Rauw vermoedelijk aan een plaats te Anderlecht geholpen. Hij lijkt er snel ingeburgerd te zijn. Bewijs hiervan is het testament van Joannes Baptist de Vadder(e) opgemaakt op 17/01/1691 door notaris Vander Borcht. Dus snel na zijn aankomst te Anderlecht. De Vaddere was daar priester kanunnik in de collegiale kerk (dus met kapittel van kanunniken). “franciscus de Rauwe p[re]s[b]y[te]re plebaen der voors. Collegiale kercke van S<sup>te</sup> Peeters t’Anderlecht”, dus priester pastoor van die kerk, wordt zo vermeld. Dus een goede promotie gemaakt want daaraan is de titel van kanunnik verbonden (en ook opbrengsten). De Vaddere nu stelt hem aan als uitvoerder van zijn testament samen met zijn neef advocaat Thomas de Vadder. Ook iemand met aanzien.

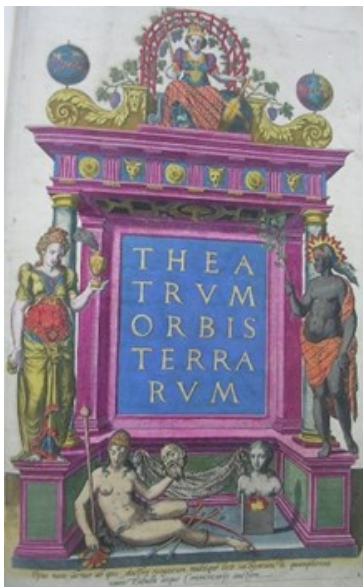


In het testament maakt Joannes Baptist de Vadder zijn wensen kenbaar. Het zijn er heel wat en talrijke prominente personen worden vermeld waaruit blijkt dat hij wel tot een voorname familie behoorde. Eerst wil hij (zoals een rijke stinker) begraven worden in de kapel van Sint Guido in de kerk “ter plaetsse daer wijlen Jo<sup>e</sup> Anna Hense wed<sup>e</sup> wijlen den heere Ad<sup>t</sup> (weer een) de Vaddere sijne moeder saliger begraven leijdt”. Hij ordonneert de uitvoerders een “Sarck geleijt te worden met oock sekere sijne schilderije wesende eenen Ecce homo” boven zijn grafschrift. Die komt tussen het beeld “den Salvator” en het epitaaf (grafschrift, kort gedicht) van wijlen kanunnik Joannes de Vaddere zaliger. Zijn uitvaart en andere “goddelijcke diensten” moeten gecelebreerd worden “Eerelijck ende modes-telijck naer sijnen staet”. Broodbedeling voor de armen van de parochie, zowel wit- als roggebrood, werd voorzien met nog een bedrag voor aalmoezen. Drie honderd “missen van requiem” moesten besteld worden.

---

<sup>1</sup> Sint Pieters kerk Anderlecht Hendrik van Wel 1772 [wikimedia.org](https://www.wikimedia.org) [www.kbr.be](http://www.kbr.be) <https://uurl.kbr.be/1177547>

Verder werden door het testament begunstigd: Isabelle Ricart weduwe van baron Magni 100 patacons, Jo<sup>r</sup> Philips de Loets 400 gulden, Jo<sup>e</sup> Barbara Loets weduwe wijlen advocaat Minnens 100 Rinsgulden, zijn nicht en baker (kraamverzorgster, begeleidster van vroedvrouw) Maria Dandeleu vrouw van advocaat Vanden Stock een lang schilderij over de scheiding van Abraham en Loth en haar man een Atlas van Ortelius, zijn neef advocaat Thomas de Vaddere (de tweede testamentuitvoerder) een rente op de Berg van Barmartigheid van de stad Brussel, procureur Jan Baptist de Vaddere zijn neef een “schilderij ofte pourtrait” van zijn vader, zijn nicht Catharina van Dandeleu begijn op het groot begijnhof daar een schilderij van O. L. Vrouw, Franciscus Dandeleu commandant van het kasteel van Ydelberch een schilderij in vergulde lijst “den Winter”, Joanna Catharina de Muntere huisvrouw van heer Remij auditeur van de Rekenkamer van Brabant 100 gulden, Jo<sup>r</sup> Petrus de Lindick heer van Steenberghe Bautersem etc<sup>a</sup> Raad- en Lekenmeester van de Rekenkamer in Vlaanderen vijf schilderijen en of portretten van hun voorouders, Rogier Donez procureur van de Geheime Raad “eene caerte van de Stadt van Madrid”, zijn meid Catharina Clomphaut (mooie naam!) een jaar van haar huur of “bodeloorn” boven wat haar tot zijn overlijden toekomt, Jo<sup>r</sup> Jan Philips Loets 500 Rinsgulden gelicht bij heer Lindick. Alle andere meubelen, renten en goederen waar ook maakt hij aan zijn nicht Anna Henze geestelijke dochter en dochter van wijlen advocaat Rogier Henze en bij haar eventueel overlijden “aen twee van sijne behoefftige naeste bloetvrienden ende maeghden” volgens oordeel van zijn executeurs en de pastoor van de parochie.



2

Een hele lijst met belangrijk volk dus. En het bewijs dat kanunnik de Vadder niet onvermogen was en heel goede relaties had. Van goede komaf en er warmpjes inzitten. Zo'n persoon hou je maar best te vriend! Franciscus de Rauw heeft het geweten.

De executeurs delen niet alleen uit, ze ontvangen ook. Ze vorderen de belastingen op de “Cappelrije van Sinte Gertrudis te ter Nath” van kanunnik de Vaddere om de 300 missen te betalen en te doen celebreren. Een uitgebreid bewijs van de rekeningen geeft een idee van hun noeste werk, plichtbewust als ze zijn. Als beloning voor al die uitgevoerde opdrachten zou nu kanunnik de Rauw “een cleyn silveren ront sautvatken” ontvangen. Was Franciscus tevreden? Zijn mede-executeur werd bedacht met een “sekere vergult peerdeken voor eene courtoisie (uit beleefdheid)”. Hij was immers ook erfgenaam. Het testament is opgemaakt te Anderlecht “ten huysen vanden voorschreven heere testateur (de Vadder) tegenover de kercke aldaer”. Getuigen waren Judocus Masson presbyter zangmeester van de kerk en knecht Gabriel van Ophem.

<sup>2+3</sup> Atlas van Ortelius: frontpagina en afbeelding van Ortelius.

Franciscus de Rauw schijnt op rozen te zitten in Anderlecht. Alhoewel niet lang. Er is een kaper op de kust. En nog niet de minste. Op 17/02/1692 vernemen we nieuws van de Deken van het kapittel van Sint Pieter in naam van de andere “capittularissen”. Ze zijn altijd bevoegd geweest een plebaan aan te stellen om pastorale functies uit te oefenen en hadden op 18/10/1690 Franciscus de Rauw verkozen. Maar ook de Universiteit van Leuven dacht er aanspraak op te maken. Snel hadden ze door de Deken “ facultatis Artium” (grammatica-taalkunde, dialectica of logica-logisch denken, rhetorica-welbespraaktheid, arithmetica-rekenkunde, geometrica-meetkunde, musica-harmonieleer en astronomica-sterrenkunde) op 21/10/1690 Franciscus Wuyts aangesteld. Merken we op dat aartsbisschop de Precipiano de rechterlijke bevoegdheid heeft over het merendeel van de 12 kapittels in zijn bisdom waar regelmatig visitaties (controlebezoeken) moesten gebeuren. Ook is hij zeer wantrouwig tegenover de universiteit wegens het Jansenisme. Volgens hem moet de opleiding van priesters in een seminarie gebeuren en niet aan de universiteit. In 1730 lezen we: “Over de kanunniken van Sint Pieter, die niet exemp waren, maar die Alsace (opvolger van de Precipiano) niet persoonlijk had gevisiteerd, had de aartsbisschop veel negatiefs gehoord, meer bepaald over hun verzuim van de residentieplicht<sup>3</sup>”. Dat slaat dus ook op Franciscus de Rauw. Heeft dat allemaal meegespeeld in de afloop van het proces tussen het kapittel met de Rauw en de universiteit?

Franciscus Wuyts was “baselier” (bachelor, eerste jaren aan universiteit) in de godgeleerdheid en woonde in het Pauscollege te Leuven. Na de dood van paus Adrianus VI werd zijn woning te Leuven een verblijf voor behoeftige studenten.



4

Behoort Wuyts tot deze categorie? In elk geval krijgt hij ruggensteun van de universiteit. En hij ligt nu in proces met de Rauw in de Raad van Brabant. Eerst geeft de uitspraak de Rauw gewonnen, maar Wuyts gaat in beroep. De Deken van St. Pieters en zijn gevolg hebben kanunnik Franciscus gekozen en blijven hem steunen ook al zou hij het proces verliezen. Franciscus de Rauw “en sal niet gehauden wesen tot sijnen laste te draghen eenighe costen, considererende dat het is eene sake die den capittelle is rakende”. Oef, dacht Franciscus waarschijnlijk. Ze blijven hem als gekozen vicarius (plaatsvervanger) “costeloos en schadeloos” vergoeden in de procedure tegen Wuyts. Heeft deze gewonnen? Wuyts “heeft ten langen lesten getriompheert ... ende mejnde t’vonnis ter executie t’sstellen tot laste vandito Heere de Rauw”. In 1693 gaat het meer tussen Wuyts en de Deken van het kapittel over de teruggevorderde vruchten bij Franciscus de Rauw genoten. Franciscus blijft vermoedelijk niet verder te Anderlecht in functie. Hij is toch gedekt door de Deken!?

---

<sup>4</sup> Pauscollege te Leuven

Intussen laat het bestuur van zijn vorige parochie Erpe, waar de Rauw weer opduikt, ook nog van zich horen. Op 06/06/1692 verklaren de notabelen dat nu Joannes Lauwens dienstdoende pastoor van de parochie is. Veel lof over hem. Een voorbeeld want: “van sijne aencompste af totten dagh van hedent soo loffelijck heeft bedient dat hij door sijne neirstighe devoiren ende particulieren iever totte ziel saligheijt van sijn ghemeynte ende inseten[en] der selve prochie met predicken catheciseren ende onderwijsen van veele onwetende, de devotie inde kercke soo op sondaghen als heylighdaghen heeft vermeerdert”. Daarom informeren ze de Aartsbisschop over “den gedurigh en aengenaem dienst die hij bij dagh ende bij nachte aen inwoonderen ,soo rijcke als arme, is bethoonende”. Ze vragen Joannes Lauwens tot “absoluten pastor” te benoemen om zo van alle geplaag, processen en andere moeilijkheden af te zijn, die ze moesten ondergaan, en nog steeds, van heer Franciscus de Rauw hun vorige pastoor. Van hem hadden ze niet verwacht “al t welcke niet en is betaemende aen eenen goeden herder”. Geen fraai beeld dus van Franciscus die er officieel nog altijd pastoor is, maar niet resident!

Stilaan komen beide partijen tot inzicht en overeenkomst. Op 23/01/1693 komen pastoor en gemeentenaren “nopende de verschillen van[de] voors. processen gestreden in accorde op de naerschreven conditien” die ze vastleggen. Inkomsten van tienden, problemen met de zettingen en de abdij van Drongen, restauratie van de verbrande pastorie en andere conflicten zijn van de baan want ze “sijn gescheiden vuijtte voors. twee processen”.

Wat Franciscus de Rauw, eens terug in Erpe, uitspookte, vernemen we uit een akte van 05/09/1713 (hij was toen al pastoor te Heffen) van notaris Lenaerts uit Leuven. Daarin getuigt Daniel Geets, dan pastoor van Waanrode bij Diest dat hij sedert 01/03/ 1696 tot 01/03/1697 bij pastoor de Rauw heeft gewoond “ende bij hem genoten kost ende dranck, boven alnoch eenighe gasie (vergoeding)”. In naam van De Rauw bediende hij de pastorie van Mere “mits de Impotentie” van pastoor Joannes Ooghe van die parochie. Hij deed er alle pastorale functies. Daarvoor werd hij door de Rauw vergoed “sonder iet ter werelt te hebben genoten” van Joannes Ooghe. Ook de Rauw had volgens hem niets ontvangen al bediende hij ook de parochie Mere. Graag zouden ze door Ooghe vergoed worden. Als deze in 1697 overlijdt komen zijn erfgenamen in het vizier.

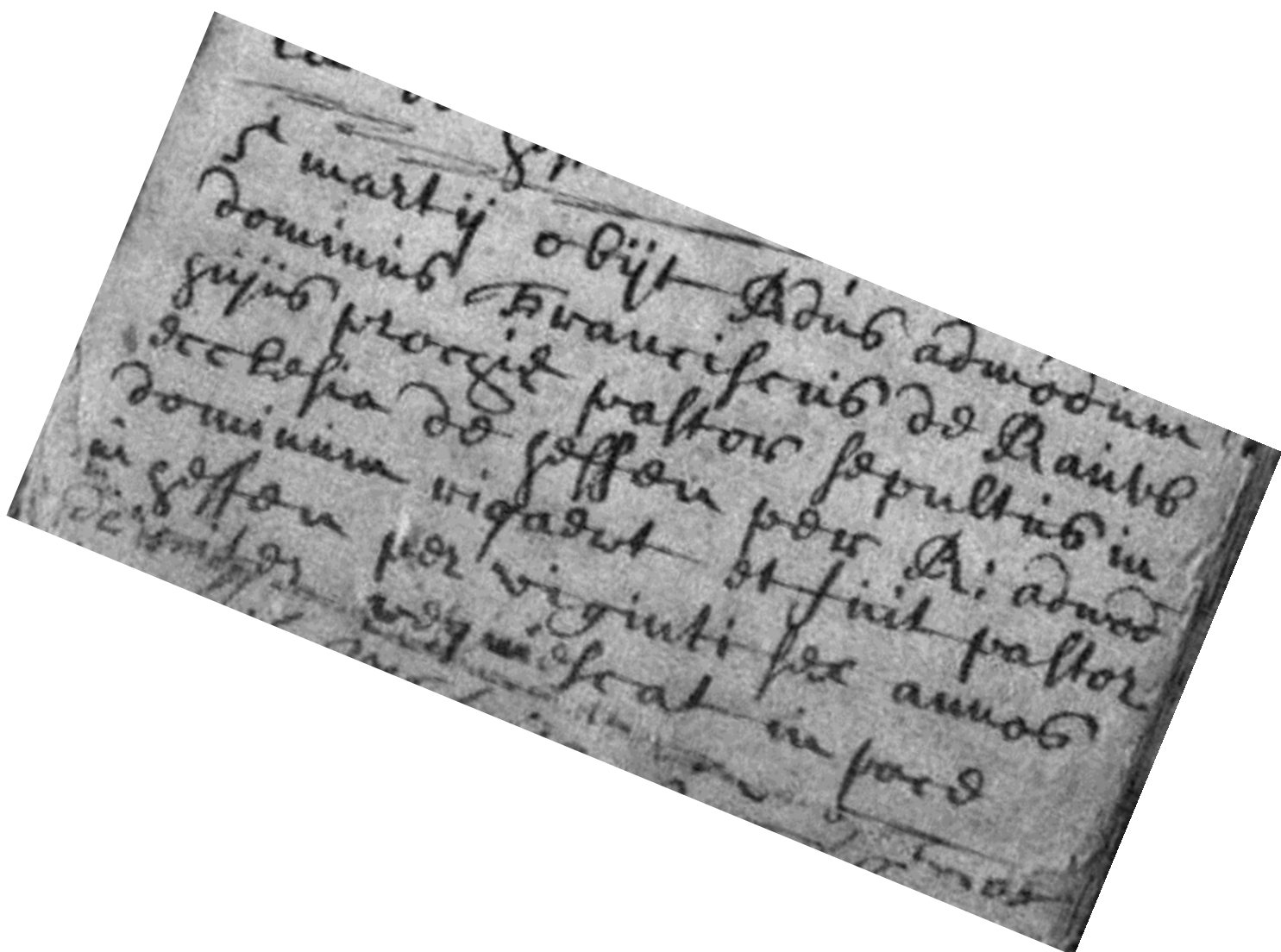


<sup>5</sup> Sanderus Flandria Illustrata: detail kaart Aartsbisdom Mechelen 1725. Waanrode (Waanrode) in het midden.



Alweer ontstaan discussies tussen pastoor de Rauw en nu de erfgenamen Ooghe over de tegoeden. Eisen, tegeneisen, afspraken die niet nagekomen worden, verduidelijking van de getuigenis “die seer duyster schijnt, als nijet precise exprimerende”, ga zo maar een tijdje door! Zelfs “Den landt Decken van Aelst” wordt erbij betrokken ter bevestiging. Franciscus zou volgens Geets in 1696 ongeveer 4 maanden afwezig geweest zijn en te Mere “vijf weken doogh eventwel den dinst is gesuppleert (aangevuld) door imant anders” ... “ick geloove dien Priester voldae is door mijnh. De Rauw”. En verder “en wete geenen anderen pastoir dese pastorele functies gedaen te hebben het iaer 1696 als mijn de Rauw met sijnen onderpastoir ende aengesien het soo lanck geleden is en wete niet meer te attesteren (getuigen, bevestigen)”.

Uit de briefwisseling van 1713 tussen notaris en behartigers van de verschillende partijen vernemen we dat Franciscus de Rauw “is van Erpe vertrocken ten jaere 1697”. Is hij dan naar Heffen afgezakt? Mogelijk want bij zijn overlijden op 05/03/1724 was hij er ongeveer 26 jaar pastoor. Het probleem over de inkomsten en tegoeden tussen De Rauw en de erfgenamen Ooghe is nog niet opgelost als hij in 1697-1698 (in 1698 is hij er zeker) als pastoor van Heffen – Heindonk aantreedt. Het blijft hem ook daar achtervolgen.



Gans het bochtig parcours van Franciscus de Rauw geeft ons een beeld hoe moeilijk het was voor een pastoor in die woelige tijden aan een geschikte, lucratieve job te komen en die eventueel ook bekwam. Wat zou Franciscus ervan gevonden hebben?

# Ooproep

## Heet je De Boeck of ken je iemand met deze achternaam? Lees dan zeker verder!

Al enkele jaren werken we geduldig aan het samenstellen van onze stamboom 'De Boeck' die zich grotendeels in de Rupelstreek en het Vaartland situeert. Daarbij maken we in de eerste plaats gebruik van traditionele bronnen zoals de burgerlijke stand, parochieregisters, schepenbrieven en notarisaktes. Hierdoor hebben we al een mooie stamreeks in elkaar kunnen puzzelen.

Onze gemeenschappelijke stamvader Aert De Boeck (ong. 1625-1683) was jarenlang pachter van De Bocht in Heindonk. Hij was de zoon van Hermanus De Boeck, die een voorname rol speelde in het Willebroek en Blaasveld van de 17<sup>de</sup> eeuw. Vandaag zijn er nog heel wat mensen in deze gemeenten die onze achternaam dragen. Van een aantal onder hen zijn er aanwijzingen dat ze tot dezelfde tak behoren, maar ontbreekt het nodige bronmateriaal om dit te bevestigen.

Sinds kort maken we daarom gebruik van een vrij recente techniek om ontbrekende schakels in onze stamboom te detecteren: **DNA onderzoek**. Hierbij kijken we in de eerste plaats naar het mannelijke Y chromosoom. Y-DNA wordt immers 'onveranderlijk' doorgegeven van vader op zoon, zodat het kan helpen de mannelijke afstammingslijn te traceren. Slechts af en toe gebeurt er een mutatie in het Y chromosoom, een 'kopieerfout' zeg maar. Het zijn deze mutaties die in kaart worden gebracht. Mannen met dezelfde mutaties in het Y-DNA krijgen dezelfde 'haplogroep'. Of ander gezegd: mannen die dezelfde haplogroep hebben, delen zeker een gemeenschappelijke voorvader.

Hoe meer mensen testen, hoe groter de kans dat er nieuwe mutaties in kaart worden gebracht. Dat kan dan weer leiden tot andere interessante ontdekkingen. Enkele jaren geleden vonden Deense onderzoekers in een christelijk graf in Denemarken het skelet van een man die daar begraven werd tussen het jaar 860<sup>1</sup> en 878. Uit DNA analyse bleek dat de man onze bovenliggende haplogroep heeft. Deze haplogroep werd ontdekt naar aanleiding van onze DNA analyse. Het betreft een mutatie die ontstaan is omstreeks het jaar 450. We delen dus eenzelfde voorvader ergens tussen de tweede helft van de 5<sup>de</sup> en de 9<sup>de</sup> eeuw. In samenwerking met Deense en Schotse wetenschappers proberen we nu meer te weten te komen over de woonplaats en mogelijke migratie van deze man ('Ribe 8' of ook wel 'VK329' genaamd), o.a. op basis van **strontium-isotopen analyse**<sup>2-3</sup>. Hierbij worden verschillende scenario's onderzocht. Gaat het om een handelsreiziger uit onze contreien die daar stierf of stammen wij (al dan niet via migratie via de Britse eilanden) af van Denen die zich langs de Rupel hebben gevestigd? Er is hoe dan ook een link met de **Viking-periode**.

Momenteel zijn we op zoek naar **mannelijke** De Boeck'en uit Willebroek en haar deel- en buurgemeenten die willen meewerken aan ons onderzoek. We zijn bereid de kosten op ons te nemen.

---

<sup>1</sup> In 860 werd Ansgar, de kerk waar hij gevonden werd, gebouwd.

<sup>2</sup> <https://www.nature.com/articles/s41586-020-2688-8>

<sup>3</sup> <https://www.skeletloket.nl/Skeletloket/Isotopen.html>

Het onderzoek bestaat uit het afnemen van de basis Y37 DNA test (speekseltest) waarbij slechts 37 merkers in kaart worden gebracht. Geeft deze een positief resultaat (= dezelfde bovenliggende haplogroep als de onze), dan testen we bijkomend de laagst mogelijke mutatie.

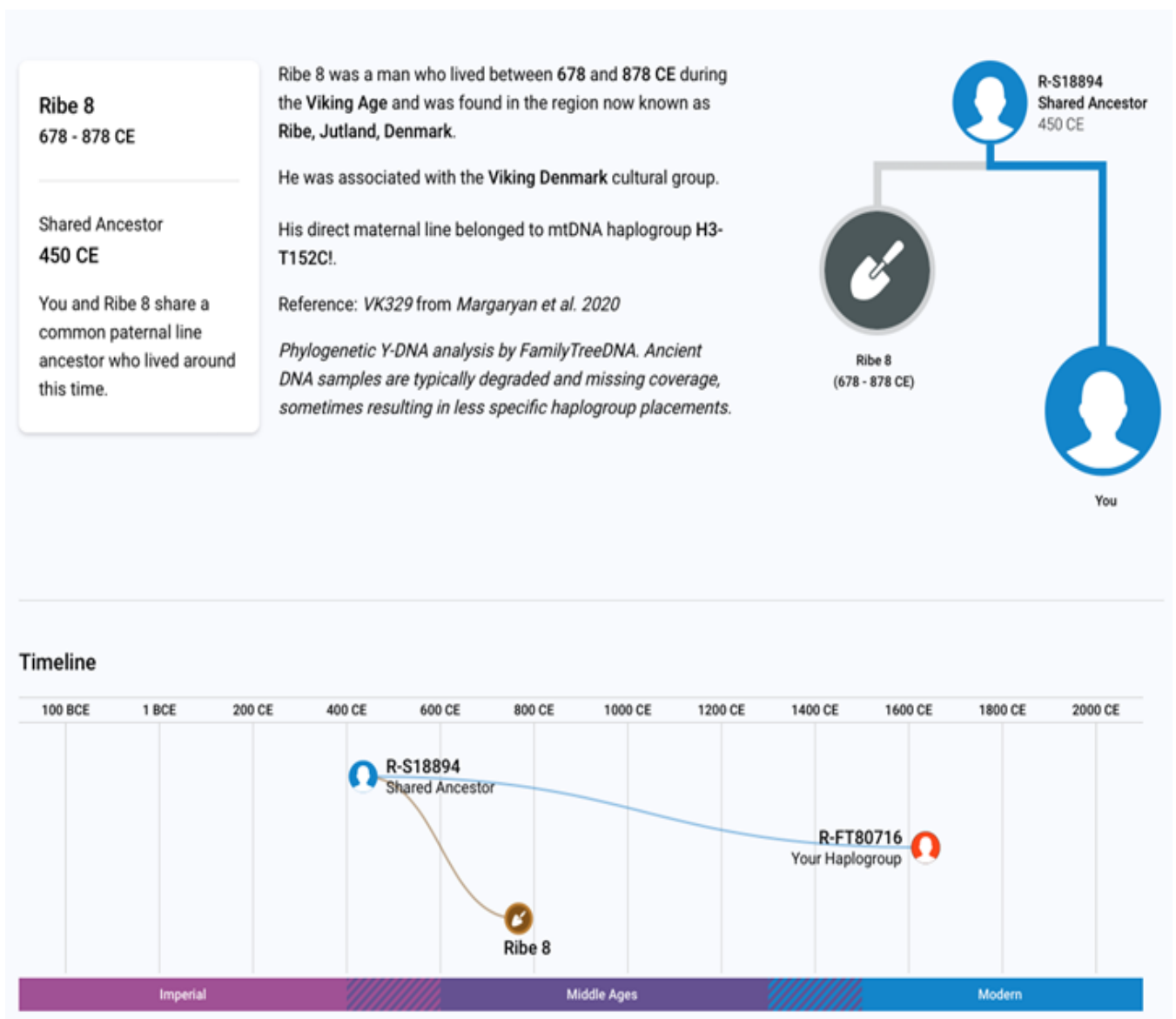
Voor meer informatie en bij interesse kunt u contact opnemen met

Etienne De Boeck (deboeckvanzaelen@telenet.be )

Wouter De Boeck (wouterdeboeck@icloud.com)

Of via Vaertlinck V.Z.W. - Genealogische en Heemkundige kring, Captain Trippstraat 33 te Willebroek.  
Website: [www.vaertlinck.be](http://www.vaertlinck.be) (via contact)

Wij danken u alvast voor uw medewerking. Dankzij uw bijdrage kunnen we immers de stamboom van De Boeck verder uitbouwen én tegelijk levert u een waardevolle bijdrage aan de geschiedenis van onze mooie streek.



Afbeelding: onderlinge positionering van het DNA van Ribe 8 tegenover dat van de 'De Boeck'



*VK329 / Ribe 8*

## Een heerlijkheid in Heindonk

Al vanaf de 15<sup>de</sup> eeuw vermeldden archiefstukken dat er in Heindonk een achterleen van Rumst bestond dat de *Heerlijkheid van 's Borchgravenbroeck (Borggravenbroeck) of Heerlijkheid van de Wildert* genoemd werd. Het was niet ongewoon dat heren of vrouwen delen van hun heerlijkheid konden 'doorlenen' aan iemand anders. Dus om een ingewikkelde situatie nog ingewikkelder te maken: lang vóór de onafhankelijke heerlijkheid Heindonk ontstond (1664), was er al een semion afhankelijke heerlijkheid in een deel van Heindonk. De Wildert komt ongeveer overeen met het gebied tussen de Oude Broekstraat en de Zwarte Beek, vandaag voor een groot deel ingenomen door zeilvijver De Bocht. In feite was de Wildert slechts een 'kwartier' van Borchgravenbroeck. Ook in de *Zes Dagwand* ten zuiden van de Oude Broekstraat lagen gronden die behoorden tot Borchgravenbroeck. Zelfs meer oostwaarts in de Meyersbroeken en den Driehoek vond men delen van de heerlijkheid. Blaasveldse heemkundigen vermelden eveneens een achterleen Borchgravenbroeck ... in Blaasveld. In feite was Borchgravenbroeck een domein dat bestond uit gebied in Heindonk en gebied in Blaasveld. Het deel in Blaasveld bevatte stukken van het Blaasvelds Broek en van Hazewinkel (vandaag een watersportbaan). Borchgravenbroeck is een mooi voorbeeld van hoe complex het ancien régime wel was. Zo laat de Ferrariskaart van 1775 een ondertussen verdwenen hofstede langs de vroegere Wilbroeckstraat<sup>1</sup> zien. De hoeve lag in wat vandaag de watersportbaan Hazewinkel is en behoorde bijgevolg tot het Blaasveldse deel van Borchgravenbroeck. Pastoraal echter was het goed volgens genoemde kaart afhankelijk van Heffen-Heindonk! Verschillende schepenakten laten trouwens veronderstellen dat Hazewinkel 'in feite' meer tot de Heindonkse leefwereld behoorde dan tot die van Blaasveld. Bij een verkoop in 1545 beschrijft men een beemd als '*zes hondt groot genaemt den Hazewinckel in Heyndonck*'. Zonder enige twijfel was het Heindonkse aandeel in Borchgravenbroeck het belangrijkste. Bij een verkoop in 1605 noteerde men "... een heerlijkheid in Heyndonck in de Willerts of Wildert namelijk de heerleykheid van 's Borchgravenbroeck... item een achterleen..." zonder melding te maken van Blaasveld. Overigens worden in de nationale archieven de documenten betreffende Borchgravenbroeck geklasseerd met de vermelding...*cour sous Heyndonck*. Bij een andere transactie in 1592 was het nog ingewikkelder, men had het over "... heerlijcke laathove van 's Borchgravenbroeck en de Heerleykheid van de Willaert..." alsof het over twee verschillende instituten ging. In elk geval had Borchgravenbroeck geen schepenen, wat bewijst dat het een heerlijkheid van lagere orde was. Wel vermeldde de schepengriffie van Heindonk meermaals dat er *laten* en een meier waren en er werden zelfs namen genoemd: Willem Van De Watere en Peter Aerds rond 1550, Jan Van Ranst en Jan Mertens in 1672, Joos Segers, Adriaan Bauwens en Merten De Coninck in 1673. Hoewel in notarisakten gesproken werd over de heerlijkheid Borchgravenbroeck is de benaming *laathof* een betere omschrijving. Oorspronkelijk had de heer van het laathof niet altijd dezelfde rechten als de heer van een 'echte' heerlijkheid en de laten hadden niet dezelfde rechterlijke macht als de schepenen.

---

<sup>1</sup> De straat heette Aendonckstraat op Willebroeks grondgebied.

Het laathof had wel zijn eigen rechtbank, echter alleen voor civiele zaken. Zo diende Nicolaes Sergeysels, pachter in Heindonk, in 1750 voor de bank van Borchgravenbroeck te verschijnen om 'verhef' te doen van openstaand pachtgeld voor de Polderhoeve ter gelegenheid van het overlijden van eigenaar Jan Frans De Kerf of De Cerff. Hiervoor moest men dus niet naar de schepenbanken van Heindonk of Rumst. Verhef van pacht was een civiele zaak en vermits Sergeysels' gepachte grond in Borchgravenbroeck lag, was het in eerste instantie aan de bank van dat laathof om de zaak af te wikkelen. Tegen de uitspraak van het laathof kon natuurlijk beroep aangetekend worden en omdat de schepenbank van Rumst van hogere orde was, kon men hier voor beroep terecht. Voor zaken van criminele of van openbare orde, moest men trouwens toch al naar de schepenbank van Rumst. De heer van een laathof moest verhef doen voor de heer van de heerlijkheid waarvan zijn domein een deel was. Voor de heer van Borchgravenbroeck diende deze formaliteit te gebeuren tegenover de heer van Rumst, dit laatste ook nog nadat Heindonk in 1664 een onafhankelijke heerlijkheid geworden was. Laten van Borchgravenbroeck konden tegelijk ook functies hebben in het geestelijke deel van de heerlijkheid Heindonk, bijvoorbeeld in het armenbestuur of als kapelmeester. Dit was ondermeer het geval met een Merten De Coninck in 1673. Soms waren er zelfs geschillen tussen de laten van Borchgravenbroeck en de schepenen van Heindonk. Zo iets gebeurde onder andere in 1673 toen Jan Maes, meier van Heindonk, eiste dat de bank van Borchgravenbroeck gerecht- en griffiekosten diende te betalen voor een proces tussen iemand van het laathof en iemand van de heerlijkheid.

De heer of vrouwe van Heindonk kon geen tienden heffen in het achterleen. Deze vielen aan de heer van Borchgravenbroeck voor twee derden en aan het kapittel van Kamerijk (Cambrai) voor een derde. Wanneer Borchgravenbroeck ontstaan is, is moeilijk te achterhalen maar het moet zeker gebeurd zijn vóór 1480 vermits een perkament uit dat jaar er melding van maakt. Janne Van der Wijckt wordt als heer van de Wildert vernoemd in 1546 en 1555. Waarschijnlijk was de familie Van der Wijckt al langer in het bezit van Borchgravenbroeck. In het cijnsboek van de H. Geest (armenbestuur) van Rumst uit 1469 wordt een Heinriek Van der Wijckt vermeld als eigenaar van een huis en hof "...in Heyndonck biden berghe..."<sup>2</sup> en een akte uit 1320 noemt een Gillis Vander Wijch als cijnskrijger van een hoeve in *Heindonc*. Janne Van der Wijckt werd opgevolgd door jonker Jan Staes, zoon van Aert, gehuwd met Magriet Cousijn. Hij was tegelijk drossaard van Rumst en *stadhouder* (gouverneur, rentmeester, beheerder) van de lenen van Melchior Schetz, de toenmalige heer van Rumst. Staes was in 1566 verantwoordelijk voor de stadsfinanciën van Mechelen. Hij was er schepen namens de poorterij en gezworene van het wollewerk. Hij was een grootgrondbezitter die niet bang was om risico's te nemen. Zo investeerde hij volop in het opnieuw droogleggen van stukken Zuid-Beveland na de Sint Felixvloed van 1530 die het hele Scheldebekken had geteisterd.

Rond 1570 erfde dochter Anna Staes het laathof Borchgravenbroeck. Zij was eerst getrouwd met Remy Everaert (+1593), raadsheercommissaris van de Raad van Vlaanderen, en na diens dood met Jan Proost, heer van Vorselaar, Lichtaart en Rijcke, raadsheer en later president van de Raad van Namen. Rond 1570 was zoon Lieven Everaert, (+1574), eveneens raadsheer van Zijne Majesteit bij de Grote Raad, een korte tijd heer van Borchgravenbroeck. Niet lang daarna echter verkocht Anna Staes een deel van het laathof aan notaris Charles Van Meere, op dat ogenblik meier van Borchgra-

---

<sup>2</sup> Hier wordt ongetwijfeld de Grote Bergen bedoeld.

venbroeck en suppoost van de Grote Raad van Mechelen. In 1604 gaat het andere deel naar ene Frederick van Kieldonck (+1633), gehuwd met Johanna Cuerens. In 1593 wordt hij inde Mechelse parochieregisters nog vermeld als chirurgijn van het Spaans Gasthuis van de stad<sup>3</sup>. In 1600 nog vermeld als rechter bij de Grote Raad van Mechelen en gewezen schout van Nijmegen komt deze van Kieldonck, ook in het bezit van het deel van Van Meeres weduwe Anna Beys. Zeker vanaf 1604, mogelijk zelfs vroeger, was Borchgravenbroeck een 'vol leen', d.w.z. de heer had dezelfde financiële rechten als de heer van een gewone heerlijkheid (tienden, cijns, pontpenningen, keuren etc.) behalve de middele en hoge jurisdictie.

In 1641 wordt Guillaume van Kieldonck (°1593 x1622 +1641- 1643), zoon van Frederick (x1590) en van Jeanne Cuerens (x1590 +1633), de nieuwe heer. Guillaume, gehuwd met een Anne de Lateur (°1598 x1622), dochter van Philippe en van Marie Verreycken, was tevens heer van Heynsbroeck (buurt van Alkmaar) en raadsheer bij de Grote Raad in Mechelen.

In 1659 komt het laathof in de handen van een zekere Otto deHaze (°1618 x1649 +na 1674, vóór 1678). Deze Otto was heervan Borchgravenbroeck geworden door toedoen van zijn vrouw Johanna Philippina Mangarda (x1649), dochter van Octavius en van Anna Maria van Kieldonck (°1595). De moeder van Johanna Philippina was de dochter van Frederick van Kieldonck en die werd dus blijkbaar beërfd met de heerlijkheid. Op het eerste gezicht is dit onlogisch ware het niet dat de twee zonen van Guillaume, Anna's broer en eerdere heer van Borchgravenbroeck, niet in aanmerking kwamen voor opvolging. Jean de eerste zoon was militair in het Spaanse leger en trok naar het Iberisch schiereiland waar hij zich definitief vestigde en die verzaakte aan zijn bezittingen in de Spaanse Nederlanden. De tweede erfde de heerlijkheid Heynsbroeck. Bij Guillaume's overlijden viel Borchgravenbroeck aan de dochter van diens zuster, in casu donna Mangarda, de vrouw van Otto de Haze. Deze laatste was advocaat bij de Grote Raad, was jarenlang schepen van Mechelen, in 1660 tesorier, in 1661 burgemeester en in 1667 politiemeester van de stad. Hij was de zoon van Christian de Haes (x1609 +1626), griffier van de Grote Raad en van Jacqueline Esquens (+1635). Nadat Otto op 8 augustus 1649 met Johanna Philippina Mangarda getrouwd was had hij in december 1649 nog een onwettig kind bij een Maria Elstes. Het kind Maria Christina werd wel gedoopt met de achternaam Elstes maar Otto De Haze werd in het doopregister als vader vermeld!

Na de Haze volgde de periode van de familie Gillis-Hujoel waarvan heel wat leden in Heindonk verbleven hebben, meer bepaald in de hoeve *Kaecxbergh*. Als eerste Gillis-Hujoel vermelden archieven van 1681 een Erasmus (+1686), heer van Borggravenbroeck, Zedelgem, Borght (Grimbergen) en Gravenbroeck (Rupelmonde) en zoon van Guillaume (+1632) en van Sibille van Weyenbergh. Hij was een gewezen infanteriekapitein die door de Spaanse koninginregentes, Maria Anna van Oostenrijk, in 1674 in de adelstand verheven werd. Na diens dood was zijn vrouw Joanna Kerremans (x1637 +1698), dochter van Jan Baptist en van iemand uit de familie van der Gracht, die tevens vrouwe van Vrijssel (Kontich) was, enigetijd vrouwe van Borchgravenbroeck. Zij overleed in haar huis in de Kathelijnestraat in Mechelen. Joanna werd opgevolgd door haar zoon Guilliam (+vóór 1718) die gehuwd was met Marguerite Vits, vrouwe van Odomont (°1652), dochter van Jacques Vits

---

<sup>3</sup>Het Spaans Gasthuis in Mechelen was een sedentair militair gast-huis (het eerste van West Europa) bedoeld voor vooral Spaanse, Italiaanse en Britse soldaten van het Habsburgse rijk. De inlandse soldaten werden in plaatselijke hospitalen verzorgd.

(°1602 +1654) en van Marguerite van Bern. Hij deed verhef van de heerlijkheid in 1708. Hij was sinds 1676 raad - en rekenmeester van de Rekenkamer van Zijne Majesteit in Brussel. Guilliams broer Hubert was een verdienstelijkschrijver van werken betreffende de juris prudencia en diens zoon, Guillaume François (°1675 +1735), huwde Joanna Maria Petronilla Van Papenbrouck (°1685 x1704 +1724) en bezat een buitenverblijf in Blaasveld. Archiefstukken vermelden dat deze laatste in 1735 overleed in “...son château dans la baronnie de Blaesveldt...”. Het feit dat een Guillaume (François) Gielis-Hujoel, heer van Spornoy, in Blaasveld verbleef en dat een andere Guillaume Gielis-Hujoel heer van Borchgravenbroeck was heeft sommige onderzoekers misleid en doen veronderstellen dat de heerlijkheid een achterleen van Blaasveld was terwijl het in feite gaat om een achterleen van Rumst weliswaar met enclaves in Blaasveld. Trouwens bleven die enclaves niet enkel beperkt tot Blaasveld. Zo werd in 1722 een beemd in Willebroeck, genaamd de Meibeemd, verkocht met de opmerking “...behorende tot Borchgravenbroeck...” Guillaume Gielis-Hujoel werd opgevolgd door zijn dochter Theresia Barbara Josepha (°1685 x1706 +1742) die vrouwe van Borchgravenbroeck werd. Zij werd in 1741 ook vrouwe van Impel (Epegem) inclusief het kasteel aldaar. Zij was in 1706 op 21 jarige leeftijd gehuwd met de 35 jaar oudere ridder Antoon Frans Charliers (°1650 +1738), raadfiscaal van de Raad van Brabant en heer van Odomont (Rivez, Nijvel) en Buisseret (Seneffe). Hij was de zoon van Simon en van Marie Vandemnesse. Terwijl de vorige heren van Borchgravenbroeck hun naam lieten volgen door ‘heer van’ gevolgd door de naam van de heerlijkheden die ze bestuurden nam Charliers officieel de naam ‘Charliers de Borchgravenbroeck’ aan wat uiteraard meer adellijke allure had. Lang vóór ‘de Meester de Heyndonck’, ‘de Meester de Bocht’ en ‘Scheppers de Bergstein’ kwam zo een eerste Heindonks achtervoegsel in een adellijke naam terecht!

Landelijk verwierf Charliers bekendheid of beter gezegd ‘beruchtheid’ door het aandeel dat hij had in het op het schavot brengen in 1719 van Frans Anneessens, de Brusselse deken van de metselaars en de schaliedekkers. Als raadfiscaal van de Raad van Brabant was Charliers immers een van de openbare aanklagers de meest gestrengste zelfs in het proces tegen deze gildehoofdman. Anneessens werd er destijds van beschuldigd dat hij de leiding had gehad van de grote Brusselse oproer in 1718. De onregeligheden, die gepaard gingen met plundering, brandstichting en vernielingen, waren het gevolg van het beperken van de gildevoorrechten door de Oostenrijkse heersers<sup>4</sup>. Charliers de Borchgravenbroeck zorgde ervoor dat Anneessens de doodstraf kreeg en dat al zijn goederen geconfisqueerd werden. Wanneer de kinderen van de gildendeken 9 jaar na de terechtstelling van deze laatste bij het Oostenrijks gezag een aanvraag deden om de geconfisqueerde goederen alsnog terug te krijgen werden ze doorgestuurd naar de 77-jarige Charliers. Deze ontving hen verontwaardigd, weigerde elke tegemoetkoming en stuurde hen weg met de opmerking dat kinderen van een boef geen recht hebben op diens nalatenschap.

Alfons Verbeeck

Word vervolgd

---

<sup>4</sup> Tot ver in de 20<sup>ste</sup> eeuw was *de Dood van Anneessens* een verplicht onderdeel van de lessen ‘vaderlandse geschiedenis’ in het lager en middelbaar onderwijs.



## Nieuwe bezienswaardigheid Site De Naeyer

Donderdag 10 november l.l. verscheen er een nieuwe bezienswaardigheid op site De Naeyer ter hoogte van de “Vredesbrug”.

Een aangename verrassing. Men heeft waarschijnlijk rekening gehouden met de aanwezigheid van de Papierfabrieken van Louis de Naeyer.

Wat stelt dit object nu voor? Wij denken dat dit een deur is van de een of andere oven die indertijd gebruikt werd in de papierfabriek. Het lijkt een “fonte” deur te zijn, m.a.w. een gietijzeren deur. Dit object is een prachtige invulling van de ruimte vóór de nieuwe appartementen.



Algemeen zicht op het nieuwe monument. 10 november 2022.  
Foto's: René Pattyn, 2022.

## Bezorgd, teleurgesteld en kwaad

Op **2 maart 2022** werd Annie Van Dessel, voorzitter van Vaertlinck vzw, gecontacteerd door VRT regisseur Mostafa Einauan, regisseur van “Iedereen Beroemd”. Ondertussen een jaar geleden.

Wat was zij blij, dat dit gebouw enige aandacht kreeg!

De vraag van Mostafa luidde: ken jij iemand die lang in de burelen De Naeyer werkte? Die persoon zou iets moeten kunnen vertellen over de geschiedenis terwijl hij/zij door de verschillende lokalen loopt: welke dienst zich waar bevond, wie er werkte, hoe het er was?

“Iedereen beroemd” bracht regelmatig historische gebouwen – van allerlei aard - onder de aandacht die leeg stonden en/of stonden te verloederen.

Wij hadden toen nog niet door dat al het moois **achter** de gevel zou verdwijnen... de trappen, de monumentale hal, het prachtige Art-Deco glasraam, de trapleuningen, de mozaïekvloer... deuren en ramen...

Bij zo'n vraag – of ze nu van VRT komt, of van anderen - staan we direct in onze “startblokken”. Na

enkele mensen gecontacteerd te hebben was er redelijk rap iemand bereid gevonden.

René Mertens uit Blaasveld, die meer dan 30 jaar in de firma werkte, die lokale journalist is voor PubliNieuws, die elke maand een verslag opmaakt van de gemeenteraad, en nog veel meer ... zou de taak op zich nemen. Voor informatie werd hij bijgestaan door enkele oud-collega's zoals Jean Merckx, zonder de vele andere hulpvaardigen te vergeten.



Er verliepen enkele maanden, tot René Mertens op maandag 19 september 2022 om 19u40, op het scherm verscheen.

René deed dat goed. Alhoewel, wie hem beter kende, zag dat er iets mis was, zijn gelaatsuitdrukking tijdens zijn rondleiding sprak boekdelen.

Het was zeker geen vreugde die hij uitstraalde! René bevestigde op

Valentijnsdag 2023, tijdens een interview, zijn ontredde, toen hij de gebouwen na een paar jaren terugzag. De tranen stonden in zijn ogen... hij had het mooie interieur ooit anders gezien!

Met de Willebroekse lichtjeswandeling, die heel mooi en fijn was uitgewerkt (proficiat!), kwam het kantoorgebouw De Naeyer opnieuw extra in de aandacht. Heel veel mensen genoten van deze originele benadering van "ons Dorp". Toen kwamen de vragen opnieuw bovendrijven. Hoeveel staat het met de herbestemming? Wat gaat er gebeuren? Wat blijft er nog over van de ganse site De Naeyer? Ooit de eerste industrie, met haar bewogen geschiedenis, die zich in Willebroek vestigde. Papierfabriek en ketelmakerij De Naeyer was van 1860 tot 2004, de rode draad die door de Willebroekse gemeenschap liep. Akkoord, de "aparte" watertoren – ooit door de eigen werknemers gebouwd – is bewaard. Nog enkele andere bouwwerken werden tot heden gespaard.

Alleen het paradepaardje – de burelen – zou men voor het grootste deel NIET bewaren? Hier zou het uitzicht van de gevel ingrijpend veranderen? Juist hier waar het "tijdsbeeld" zo duidelijk aanwezig is. Tenminste... als men de verloederingswegdenkt, als de graffiti er niet zou zijn. Als de koperen afwerking van de trapleuningen niet zou verdwenen zijn, en zo nog het één en ander.

Verkrotting alom. Ramen die stuk zijn. Toch is er nog redding en herstel mogelijk!

Toen, opnieuw wakker geschud, en met de neus op de feiten, ging de bal opnieuw aan het rollen. Samen met architect Jef Heymans, een deskundige, staken we de hoofden bij mekaar...

Het werd een agendapunt voor de gemeenteraad. En nu is het afwachten ... wat zal er uit de bus komen?

We hopen u in een volgend tijdschrift goed nieuws te kunnen melden.

Feutrinneke

# Le Blus, niet zomaar een naam in Willebroek

## Genealogie familie Le Blus

**Le Blus** Cornelius Isabelle woont in Willebroek als hij op 22 augustus 1837 om zes uur in de namiddag, te Mechelen, huwt met **Poplemon** Joanna Maria (*BS ME akte 121*).

Het is schepen Philippe De Pauw die hen trouwt in de trouwzaal van het stadhuis van Mechelen.

Bij zijn huwelijk is Cornelius Le Blus geneesheer, geboren in Antwerpen op 30 mei 1809, maar hij heeft zich gevestigd in Willebroek. Hij is dus dokter en eveneens lid van de landbouwcommissie in zijn woonplaats.

Cornelius is de meerderjarige en wettelijke zoon van Jean Philippe Le Blus, winkelier, wonend in Antwerpen, aanwezig bij het huwelijk en de vader heeft geen bezwaar tegen dat huwelijk.

Cornelius' moeder, Petronille Boeijnaems is slechts enkele maanden voordien in Antwerpen overleden. (20 februari 1837)

De bruid, Joanna Maria Poplemon vierde de dag voor haar huwelijk met Cornelius, haar 20<sup>ste</sup> verjaardag.

Zij werd geboren in Mechelen op 21 augustus 1817, is zonder beroep en woont met haar ouders in het ouderlijk huis te Mechelen. Dit huis bevindt zich in de Sectie C, Lange Schipstraat. Ze is de minderjarige en wettelijke dochter van Michel Poplemon, meester-metser en van Mevrouw Marie Thérèse Kimmerlinckx, gehuwden en beiden aanwezig en toestemmend in het huwelijk.

### Nog enkele gegevens uit hun huwelijksakte:

De aankondigingen van het voorgenomen huwelijk gebeuren zowel in Mechelen als in Willebroek. Er komen geen tegenkantingen en ze worden in de echt verbonden.

De getuigen zijn:

- Joseph Philippe Le Blus, Joseph is schipper, woont in Leuven, de 44-jarige oudere broer van de bruidegom.
- Jacques Oeijen is notarisklerk, 26 jaar oud. Er is geen verwantschap met de bruidegom maar hij komt wel uit Antwerpen.
- Jean Baptiste Poplemon, is de broer van de bruid en 22 jaar oud. Hij is evenals zijn vader ook meester-metser.
- Jean Baptiste Vander haegen is 38 jaar oud en meester-bakker. Hij is een aangetrouwde nonkel van de bruid, gehuwd met de zus van haar moeder. De getuigen van de bruid wonen beiden in Mechelen. Allen tekenen de huwelijksakte.

Na hun huwelijk verhuisde Joanna Maria Poplemon naar Willebroek, naar de Dorpsstraat (nu Van Landeghemstraat). Zeker vanaf 1847 tot 1866 bewonen ze hetzelfde huis.

Hier krijgen ze tien kinderen. De kinderen worden allen in Willebroek geboren waaronder als laatsten een tweeling.

Heel veel geluk hebben ze niet met hun talrijk kroost. De kinderen zullen allen, op jonge leeftijd, in Willebroek overlijden, uitgezonderd hun zesde kind (Hector) die overlijdt in Mechelen.

De oudste, Edmond, geboren op 16 maart 1839 sterft op 10 september 1845, 6 jaar oud.

Alfons geboren 14 november 1840 sterft nog voor zijn oudere broer Edmond op 11 april 1845, 4 jaar oud.

Gustaaf ziet het levenslicht op 3 maart 1843 en overlijdt op 8 april 1845, 2 jaar oud.

Eugeen komt op 19 maart 1845 ter wereld en sterft een goed jaar later op 13 april 1846.

Clementina wordt geboren op 11 oktober 1847 en blijft leven tot 26 juli 1870, ze mag 22 jaar oud worden.

Hector ziet eveneens in Willebroek het levenslicht op 14 mei 1850, hij wordt de langstlevende van de kinderen, is arts net als zijn vader, hij wordt bekend en laat de nodige sporen na. Hij overlijdt in Me-

chelen op 56 jarige leeftijd op 25 juni 1906.

Constant komt ter wereld op 12 juli 1852 en wordt priester. Hij is leerkracht in het Klein Seminarie van Basse Wavre (Waals Brabant) en sterft in Willebroek in het ouderlijke huis (Dorpsstraat 112) op 9 augustus 1885 op 33 jarige leeftijd. Het is zijn 35-jarige broer Hector (arts) die uit Mechelen komt om het overlijden aan te geven.



Het Klein Seminarie te Basse Waver  
(Waals Brabant)



Voormalige kerk der benedictijnen  
(Waver)

Irma is een Sinterklaaskindje, geboren op 6 december 1853, zij huwt op 8 juni 1875 te Willebroek, Franciscus Wydemans (advocaat en zoon van François Henri Joseph Wydemans – burgemeester en notaris in Sint-Stevens-Woluwe, deelgemeente van Zaventem). Ze krijgen samen twee dochters en een zoon. We weten dat haar dochters geboren werden in Sint-Joost-ten-Node maar elk, slechts één jaar oud, overleden in Willebroek. Ze was dus (tijdelijk?) teruggekeerd naar haar geboortedorp, want Sint-Joost-ten-Node is hun woonplaats. Zocht Irma hulp voor haar kinderen bij haar vader die geneesheer was? Hun zoontje, Victor Constant Eugène Marie Wydemans wordt geboren op 22 februari 1879 te Sint-Joost-ten-Node. Hij is pas 3 jaar oud als zijn moeder Irma, 29 jaar oud, in Sint-Joost-ten-Node overlijdt op 1 augustus 1883. In 1902 is Victor doctor in de rechten en advocaat in Vilvoorde (1903). Op 12 september 1913 zal hij op 34-jarige leeftijd te Vilvoorde overlijden.

Alina is dan weer een Oudjaarskindje geboren op 31 december 1855, samen met haar tweelingbroertje Silvain. Alina wordt 27 jaar en sterft ongehuwd, zonder beroep en in Willebroek wonend, op 19 november 1883 te Willebroek, in het huis van haar moeder gelegen in de Dorpsstraat 112. Het is Ludovicus Aerts, wagenmaker samen met brigadier-veldwachter Philippus Henricus Somers, kennissen, die de aangifte doen. Haar tweelingbroertje leefde slechts tot 15 augustus 1857, 1 ½ jaar oud.



Vader Le Blus Cornelius, dokter in de medicijnen, overlijdt iets voor de middag te Willebroek in zijn woning in de Dorpsstraat op 23 september 1880, 71 jaar oud. Het is koetsier (gebuur) Carolus Van Hoorenbeeck (66 jaar), samen met Josephus Lettani, notaris (kennis), 38 jaar oud, die het overlijden aangeven.

De Dorpsstraat in vroeger tijden

## En nu verder naar zijn bekende zoon, Hector Le Blus



Hector gaat in Leuven aan de Katholieke Universiteit medicijnen studeren in navolging van zijn vader.

Als Hector 25 jaar geworden is belandt hij in Mechelen door zijn huwelijk op 27 november 1875 met de 23 jarige Fulvie Anne Françoise Marie Smout.

Fulvie is in Leuven geboren op 7 augustus 1852. Ze is de meerderjarige en wettelijke dochter van apotheker Jean Joseph Hubert Smout en Marie Catherine Servranckx, zonder beroep.

Fulvie woont bij haar ouders op plaine d' Hoogstraeten nr. 2. Vandaag de dag het Hoogstratenplein (tussen Zandpoortvest en Zwartzustersvest – eertijds zo genoemd omdat het Hof van Hoogstraten daar zijn ingang had.)

Toren van het voormalig Hof van Hoogstraten (16e-eeuws), deel van het Berthoutinstituut Klein Seminarie Mechelen (Bron =Paul Hermans)

### De getuigen bij hun huwelijk:

Eugène Wydemans, advocaat, 24 jaar, wonend in Sint-Stevens-Woluwe. Hij is de kersverse schoonbroer van de bruidegom. Eugène huwde immers Hector's zus Irma, op 8 juni 1875 te Willebroek.

Théodore Detré, goudsmid, 52 jaar, wonend in Mechelen. Hij is een aangetrouwde neef van de bruidegom.

Pierre Smout, hovenier, 67 jaar, wonend in Herent, vaderlijke oom van de bruid.

Charles Harbour, geneesheer, 70 jaar, wonend in Mechelen, geen bloedverwant, en verder over hem geen informatie gevonden.

### **Kinderen uit dit huwelijk:**

Bertha Cornélie Catherine Marie Le Blus wordt te Mechelen geboren op 4 november 1876 in de Lange Schipstraat nr. 55. Bertha zal later huwen met Loncin Eugène Albert Isidore die in Rotselaar is geboren en eveneens geneesheer is. Volgens het bevolkingsregister 1890-1899 wonen ze in de Louisastraat 33.

Jeanne Marie Constance Le Blus, ziet in de Lange Schipstraat 55 op 17 februari 1879 het levenslicht.

Constant Leon Corneille Marie Le Blus wordt op 18 oktober 1880 in de Lange Schipstraat nr. 70 geboren. Twee weken later, op 2 november 1880 zal hij er ook overlijden.

Naamloos mannelijk kind, geboren 14 september 1881 in de Lange Schipstraat 76.

Hector Le Blus werd hoofdheelmeeester van het Onze-Lieve-Vrouw-Gasthuis aan de Keizerstraat in Mechelen.



Het Onze-Lieve-Vrouwgasthuis in de Keizerstraat (Bron: mechelen.mapt.be/wiki)

Hij was ook de geneesheer van de Burgerwacht. Hector was eveneens constant in strijd tegen tuberculose. Hij sensibiliseerde de Mechelse bevolking met affiches, folders, brochures en krantenadvertenties ter voorkoming en behandeling van TBC.

In de Frederik de Merodestraat in Mechelen stichtte hij zijn eigen "Dispensarium H. Le Blus". Het dispensarium stond ter beschikking van wereldbepaalde onderzoekers uit verschillende landen. Dit dispensarium bleef actief tot 1970 hoofdzakelijk voor de bestrijding van tbc (tuberculose). Na het overlijden van Hector Le Blus in 1906, was tijdens de 1<sup>ste</sup> we-

reldoorlog, Henri Dieudonné, voorzitter van de Mechelse afdeling van het 'Verbond tot Bestrijding der Tering' en vlak erna voorzitter van de 'Geneeskundige Commissie van de stad Mechelen'.



Volksgazet, "Dispensarium Hector Le Blus in Mechelen", 27 mei 1953  
(Gent, Amsab-ISG, inv.nr. fo012314)

Zwart-witfoto van het dispensarium Hector Le Blus naar aanleiding van het 50-jarig bestaan, Fred. de Merodestraat. Opschrift op de gevel: "Nationale bond tot bestrijding der tering."

Opschrift achteraan foto: "Mechelen: Het 50 jarig bestaan van het Dispensarium, Hector Le Blus".

### **Hector was niet alleen actief als geneesheer ...**

In 1894 werd Le Blus verkozen tot provincieraadslid in de provincie Antwerpen voor de Katholieke Partij. In 1900 werd hij verkozen tot gemeenteraadslid te Mechelen en benoemd tot schepen van openbare werken in het college geleid door burgemeester (en partijgenoot) Edouard De Cocq. Als schepen was hij betrokken bij het intergemeentelijk overleg met betrekking tot de vervuiling van de Zenne in Brussel en het effect op de benedenstroomse gemeenten waar ook de gezondheidsrisico's zijn aandacht kregen. Na zijn overlijden in 1906 werd Hector Le Blus als schepen opgevolgd door Léo Louveaux en in de provincieraad door Léon Gobbers.

Bovendien was Hector Le Blus voorzitter van het Mechelse brandweerkorps, bestuurslid van het Mechels Stedelijk Middelbaar Onderwijs en de Mechelse Muziekacademie. Tevens leidde hij de Provinciale School voor Vroedvrouwen en de Mechelse Academie voor Schone Kunsten.

Vanaf 1901 was hij raadslid van de Koninklijke Kring voor Oudheidkunde, Letteren en Kunst van Mechelen.

Le Blus werd geridderd in de Leopoldsorde en ontving het Burgerkruis Eerste Klas.

Hector had zeker een bewonderenswaardige en welgevulde carrière.

De naam Le Blus komt niet meer voor, maar met schrijfwijze Leblus wonen nog 17 naamdragers in België in 2008.

Annie Van Dessel

## Ere-Leden

AERTS Rudy	VILVOORDE	MUYSHONDT-VAN MOER	WILLEBROEK
ANCI AUX Bavo	WILLEBROEK	REYNTIENS Marli	WILLEBROEK
BUGGENHOUDT	WILLEBROEK	SCHAERLAECKEN Theo	WILLEBROEK
COENJAERTS Rafael	WILLEBROEK	SIEBENS Marcel	RUMST
DE CAUWER Luc	VILVOORDE	VAN DE VLIET Frans	WILLEBROEK
DE JONGHE - TORFS	HEINDONK	VAN DER AUWERA-TAFFIEN	WILLEBROEK
DE MAEYER Danny	WILLEBROEK	VAN DER JEUGHT François	WILLEBROEK
DELETTE Alfred	WILLEBROEK	VAN DESSEL Annie	WILLEBROEK
FOQUE Guy	WILLEBROEK	VAN DYCK Georges	KEERBERGEN
HAUCHECORNE Viviane	WILLEBROEK	VAN DYCK Rudiger	WILLEBROEK
HENS Werner - DE HEEL	WILLEBROEK	VAN HUMBEECK Luc	WILLEBROEK
HEYMANS Jef	WILLEBROEK	VLEUGELS-BREMS Georges	KONTICH

## Steunende Leden

BROOS Jan	WILLEBROEK	TEMMERMAN Josephine	WILLEBROEK
CALUWE Ludwig	ESSEN	THYSEBAERT Jozef	TEMSE
DALLE-HAUCHECORNE	WILLEBROEK	VAN ASBROECK Jan	KLEIN WILLEBROEK
DE BACKER Ivo	BERCHEM	VAN AUWENIS-PINTENS	WILLEBROEK
DE BOECK Etienne	PUURS	VAN DEN BOGAERT Claire	WILLEBROEK
DE BORGER Antoinette	BLAASVELD	VAN DER AA Eric	TISSILT
DE BORGER Ariane	WILLEBROEK	VAN DER KRIEKEN Hendrik	MECHELEN
DE BRUYN Erik	WILLEBROEK	VAN DER TAELEN-DE BOECK	WILLEBROEK
DE BRUYN Irma	WILLEBROEK	VAN INGELGEM Irena	BLAASVELD
DERYCKE Noel dokter	GENT	VAN PRAET-DAMMAN	BREENDONK
DEZAEGER A.	WILLEBROEK	VAN ROY-DE WITTE	WILLEBROEK
FRANS Victor-WOUTERS	HEINDONK	VANDAELE Hendrik	WILLEBROEK
GEUENS Natalie	BREENDONK	VERBEECK PORTUAL	HEINDONK
HOOFD Julien	RUMST	VERBIST Edith	DEURNE
HUYSMANS Agnes	TISSILT	VERBRUGGEN Luc	MALLE
JORDAENS Flor	PUURS	VERELST Jozef	WILLEBROEK
LEYS Kim	TISSILT	VERSTREPEN Christiaan	WILLEBROEK
MEES Albert	WILLEBROEK	WAUMANS Eddy	OPPUURS
PEETERS Jan	BREENDONK	WYMEERS Harry	WILLEBROEK
STEVENS Isidoor	WILLEBROEK		

**Bedankt aan alle abonnees  
en sponsors voor de steun aan  
onze vereniging!!**



Overwinningstraat 87 – 2830 Willebroek

+32 3 886 43 39 – info@groepkerremans.be

[www.groepkerremans.be](http://www.groepkerremans.be)



ELECTRO W. CLEEMPUT N.V. 



- ALGEMENE ELECTRICITEITSWERKEN  
RENOVATIE/NIEUWBOW
- VERLICHTING
- VERWARMING  
ERKEND VERDELER DIMPLEX
- HUISHOUDTOESTELLEN

Overwinningstraat 102 | 2830 Willebroek  
tel. 03 886 77 37 | [info@electrowcleemput.be](mailto:info@electrowcleemput.be)



# van dyck



bed - bad - keukenlinnen - ondergoed - nachtkleding  
naaiboetiek - modeaccessoires

A. Van Landegemstraat 41  
2830 Willebroek  
Tel. 03/886.60.82

Ik lees Vaertlinck Contact al jaren van A tot Z en raad het aan elke Willebroekenaar aan. Een abonnement kan al vanaf 20 euro

Met genegen groet,  
Georges Van Dyck op zijn 93<sup>ste</sup>.





Rijwielen  
**CLAESSENS**

Mechelsesteenweg 8  
(aan de brug)  
2830 Willebroek

Tel: 03/886 62 70 - 03/886 38 51

### Openingsuren:

Dinsdag tot Vrijdag  
09.00 tot 12.00 en van 13.30 tot 18.30

Zaterdag  
09.00 tot 12.00 en van 13.30 tot 17.00

Maandag en Zondag  
Gesloten

BROODJES - KOFFIE - SALADBAR

# EV!

BROODJES - WARME SNACKS - KOUDE SCHOTELS  
- ONTBIJT - ONTBIJTMANDEN - BROODMANDEN -  
KOFFIE - SALADBAR

Vanzelfsprekend leveren wij aan bedrijven.  
Ook voor bedrijfsevenementen, meetings en privéfeesten  
hebben wij de perfecte oplossing.

Bespaar uw kostbare tijd door uw broodjes telefonisch te  
bestellen

Maak tevens gebruik van onze **SPAARKAART!**

### OPENINGSUREN

maandag van 9 - 15u	donderdag van 9 - 15u
dinsdag 9 - 15u	vrijdag van 9 - 15u
woensdag van 7 - 15u	zaterdag van 9 - 15u

zon- en feestdagen GESLOTEN!

L. De Naeyerplein 5, 2830 Willebroek  
03 434 20 33 • 0485 36 11 27

Meubelen

# J. Van den Bergh

TOONZAAL Meubelen J. Van Den Bergh nv

DÉ VERDELER VAN HET BELGISCHE MEUBEL IN UW STREEK!

# Meubelen J. Van den Bergh

Brielen 5  
2830 Tisselt (Willebroek)  
Tel.: 03 886 66 03



Openingsuren: maandag t/m zaterdag  
van 10u00 tot 18u00.  
Zondag van 13u30 tot 18u00  
Donderdag gesloten

[www.meubelenvandenbergh.be](http://www.meubelenvandenbergh.be)

JUWELEN  
UURWERKEN

**Jan Maes**



L. De Naeyerplein 31  
2830 Willebroek  
03 886 86 26

Bruul 85  
2800 Mechelen  
015 20 15 21

[www.jan-maes-mechelen.be](http://www.jan-maes-mechelen.be)

**BOEKSKE**

Overwinningstraat 76 - Willebroek

Tel. 03/886.73.84



**Krantenronde  
voor 7uur geleverd**

Kristel & Robert  
**De Maeyer**  
Visspecialzaak  
Traiteur



Openingsuren  
wo tot vrij 9u-18u  
zat 9u-17u  
zon 9u-12u

Ook open op Teestdagen 9u-12u  
ma & di gesloten

Vooruitgangsstraat 106 - 2830 Willebroek  
Tel: 03 860 93 31  
[www.visspecialzaak.be](http://www.visspecialzaak.be)  
[info@visspecialzaak.be](mailto:info@visspecialzaak.be)

**Alle dagen culinair feest**

Onze traiteurdienst - voor elke gelegenheid

[www.inforegio.be/bloemenwinkel-het-groene-huis-willebroek](http://www.inforegio.be/bloemenwinkel-het-groene-huis-willebroek)

Het  
Groene  
Huis  
bloemen & planten



**OPENINGSUREN**

maandag	12u-18u
dinsdag	gesloten
woensdag	9u30-18u
donderdag	9u30-18u
vrijdag	9u30-18u
zaterdag	9u30-16u
zondag	8u30-13u

**Bruidswerk**

**Geschenken**

**Grafdecoraties**

**Bloemschik cursussen**



Overwinningstraat 163b, 2830 Willebroek  
Tel: 03 860 10 17 GSM: 0478 480 735



# KBC Verzekeringen. Altijd een stapje voor.

Je dromen helpen waarmaken en beschermen?  
Bij Verzekeringen Spiessens & Wuyts BV helpen we je graag  
op weg. We luisteren naar je plannen en bekijken samen  
welke verzekeringsoplossingen het best bij je passen.  
Maak dus gerust een afspraak, je bent van harte welkom!

KBC Verzekeringen Spiessens & Wuyts BV  
A. Van Landeghemplein 1  
2830 Willebroek  
kantoor.spiessens.wuyts@verz.kbc.be  
Ondernemingsnummer BE 0403 552 563



Verzekeringen.  
Beweegt met je mee.



# MT PRINT FACTORY



ALLE DRUKWERK  
GRAFISCH ONTWERP  
PRINTEN - SCANNEN  
RECLAME EN SIGN  
BEDRUKT TEXTIEL

**Bestellingen en info**

[www.mtprintfactory.be](http://www.mtprintfactory.be)

[print@mtprintfactory.be](mailto:print@mtprintfactory.be)

**Nieuw: pick up kast!**

Dendermondsesteenweg 151/4 - 2830 Willebroek

Afhalen te Willebroek of Londerzeel  
op een moment dat u past!

03 866 25 25 - 0468 16 30 64

